Vairagya Shatakam with Translation

వైరాగ్యశతకమ్ సార్థమ్

Document Information

Text title : Vairagya Shatakam by bhartRihari with translation

File name : vairagya_mean.itx

Category : shataka, major_works, bhartrihari

Location : doc_z_misc_major_works

Transliterated by : Sunder hattangadi

Proofread by : Sunder hattangadi, P R Iyer iyerpr49 at gmail.com, kalyana krrit kalyanakrrit at gmail.com

Translated by : Sunder hattangadi

Description-comments : vairAgya from Bhartrihari@s three hundred-verse sets

Latest update : January 22, 1999, June 17, 2018

Send corrections to : sanskrit at cheerful dot c om

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

March 24, 2024

sanskritdocuments.org

వైరాగ్యశతకమ్ సార్థమ్

౧ తృష్ణాదూషణమ్ ।

చూడోత్తంసితచన్ద్రచారుకలికాచఞ్చచ్ఛిఖాభాస్వరో
లీలాదగ్ధవిలోలకామశలభః శ్రేయోదశాగ్రే స్ఫురన్ ।
అన్తఃస్ఫూర్జదపారమోహతిమిరప్రాగ్భారముచ్చాటయన్ః
చేతఃసద్మని యోగినాం విజయతే జ్ఞానప్రదీపో హరః ॥ ౧॥

1 Condemnation of Desire

To Him who appears radiant in the shimmering rays, like half-bloomed buds, of the crescent moon which ornaments His head; who sportively burned Cupid like a moth; whose presence augurs supreme well-being; who, like the sun, inwardly dispels the dense darkness of ignorance engulfing the mind; who is like a lamp of knowledge shining in the hearts of yogis; Victory to Shiva!

తృష్ణా = thirst (of desire)
దూషణం = condemnation
చూడ = head
ఉత్తంసిత = made an ornament
చన్ద్ర = moon
చారు = beautiful
కలికా = partially opened buds
చఞ్చచ్ఛిఖా = lambent beams
భాస్వరః = shining sun
లీలా = sport
దగ్ధ = burnt up
విలోల = unsteady
కామ = passion
శలభః = a moth

శ్రేయోదశ = circumstances of prosperity
అగ్రే = in front of
స్ఫురన్ = appearing
అన్తఃస్ఫూర్జత్ = spreading forth in the heart
అపార = endless
మోహ = ignorance
తిమిర = night
ప్రాగ్భారం = heavy mass at the front
ఉచ్చాటయన్ః = smites away
చేతః = heart
సద్మని = in the temple of
యోగినాం = of the yogi
విజయతే = proves victorious
జ్ఞానప్రదీపః = light of knowledge
హరః = Siva

భ్రాన్తం దేశమనేకదుర్గవిషమం ప్రాప్తం న కిఞ్చిత్ఫలం
త్యక్త్వా జాతికులాభిమానముచితం సేవా కృతా నిష్ఫలా ।
భుక్తం మానవివర్జితం పరగృహేష్వాశఙ్కయా కాకవత్
తృష్ణే జృమ్భసి పాపకర్మపిశునే నాద్యాపి సన్తుష్యసి ॥ ౨॥

Travelling across many difficult and dangerous places brought me no wealth; giving up pride of lineage, I have served the rich in vain, without self-respect, in others' homes; I have craved and eaten like crows in others' homes; and still, oh Desire! instigator of wicked deeds, you prosper and even then remain unsatisfied.

భ్రాన్తం = roamed
దేశం = places
అనేక = various
దుర్గ = difficult
విషమం = obstacles
ప్రాప్తం = obtained
న = not

కిఞ్చిత్ = even a little

ఫలం = result/wealth

త్యక్త్వా = having given up

జాతి = birth in a caste

కుల = lineage

అభిమానం = pride

ఉచితం = proper

సేవా = service

కృతా = having performed

నిష్ఫలా = fruitless

భుక్తం = fed

మాన = honor

వివర్జితం = devoid of

పరగృహేషు = in others' homes

ఆశఙ్కయా = hankering after gain

కాకవత్ = like a crow

తృష్ణే = thirsting desire

జృమ్భసి = increases

పాపకర్మపిశునే = indicative of evil deeds

న అద్య అపి = not now even

సన్తుష్యసి = satisfied

ఉత్ఖాతం నిధిశఙ్కయా క్షితితలం ధ్మాతా గిరేర్ధాతవో
నిస్తీర్ణః సరితాం పతిర్నృపతయో యత్నేన సంతోషితాః ।
మన్త్రారాధనతత్పరేణ మనసా నీతాః శ్మశానే నిశాః
ప్రాప్తః కాణవరాటకోఽపి న మయా తృష్ణే సకామా భవ ॥ 3॥

Digging the earth for wealth, smelting the rocks for prcious metals, crossing the oceans, laboring to keep in favor of kings, chanting incantations with a totally absorbed mind in cremation sites,–brought me not even a broken piece of a glimmering shell. Oh Desire! therefore, remain contented.

ఉత్ఖాతం = dug

నిధి = precious metals
శఙ్కయా = in quest of
క్షితితలం = earth
ధ్మాతా = smelted
గిరేః = stones
ధాతవః = precious metals
నిస్తీర్ణః = crossed
సరితాం = oceans
పతిః = chief
నృపతయః = royal
యత్నేన = with effort
సంతోషితాః = favored
మన్త్ర = incantations
ఆరాధన = worship
తత్పరేణ = utmost effort
మనసా = mentally
నీతాః = carried out
శ్మశానే = cramation grounds
నిశాః = nights
ప్రాప్తః = achieved
కాణవరాటకః = a broken cowrie
అపి = even
న = not
మయా = by me
తృష్ణే = desire
సకామా = satisfied
భవ = be

ఖలాలాపాః సోఢాః కథమపి తదారాధనపరైః
నిగృహ్యాన్తర్బాష్పం హసితమపి శూన్యేన మనసా ।
కృతో విత్తస్తమ్భప్రతిహతధియామఞ్జలిరపి
త్వమాశే మోఘాశే కిమపరమతో నర్తయసి మామ్ ॥ ४॥

Enduring somehow in servility the talk of the wicked; holding back tears; smiling with a vacant mind; bowing low to wealthy but stupid people; oh insatiable Desire! What other futile deeds would you have me dance in?

ఖల = wicked
ఆలాపాః = talk
సోఢాః = shabby
కథమపి = somehow
తత్ = that
ఆరాధనపరైః = servile attendance
నిగృహ్యా = suppressing
అన్తర్బాష్పం = tears
హసితం = smiling
అపి = even
శూన్యేన = vacant
మనసా = mentally
కృతః = made
విత్త = wealth
స్తమ్భ = inactive
ప్రతిహత = dulled
ధియాం = intellect
అఞ్జలిః = obeisance
అపి = also
త్వం = you
ఆశే = oh Desire!
మోఘాశే = with hopes thwarted
కిం = what
అపరం = other
అతః = hence
నర్తయసి = dance
మాం = me

అమీషాం ప్రాణానాం తులితబిసినీపత్రపయసాం

కృతే కిం నాస్మాభిర్విగలితవివేకైర్వ్యవసితమ్ ।
యదాఢ్యానామగ్రే ద్రవిణమదనిఃసంజ్ఞమనసాం
కృతం వీతవ్రీడైర్నిజగుణకథాపాతకమపి ॥ ౫॥

Our energies, as fickle as the water drops on the lotus leaf, we have spent with thoughtless abandon. In front of the rich, with their minds dulled by the arrogance of wealth, we have sinned by flattering ourselves.

అమీషాం = our
ప్రాణానాం = all the vital forces
తులిత = unsteady
బిసినీ = lotus
పత్ర = leaf
పయసాం = water
కృతే = done
కిం = what
న = not
అస్మాభిః = by us
విగలిత = depraved
వివేకైః = conscience
వ్యవసితం = performed
యత్ = which
ఆఢ్యానాం = of the rich
అగ్రే = in the presence
ద్రవిణమద = pride of wealth
నిఃసంజ్ఞ = stupefied
మనసాం = minds
కృతం = committed
వీత = without
వ్రీడైర్ = shame
నిజగుణ = own virtues
కథా = reciting
పాతకం = sin

అపి = even

క్షాన్తం న క్షమయా గృహోచితసుఖం త్యక్తం న సంతోషతః
సోఢా దుఃసహశీతవాతతపనక్లేశా న తప్తం తపః ।
ధ్యాతం విత్తమహర్నిశం నియమితప్రాణైర్న శమ్భోః పదం
తత్తత్కర్మ కృతం యదేవ మునిభిస్తైస్తైః ఫలైర్వఞ్చితాః ॥ ౬॥

Forgiving out of weakness, giving up comforts of the home out of lack of fulfilment, tolerating the unbearable cold, wind, heat, without fulfilling austerities, thinking of riches day and night withintense energy but not on Shiva's feet,; thus have we performed the actions of the ascetic recluse, but devoid of the benefits.

క్షాన్తం = forgiven
న = not
క్షమయా = forgiveness
గృహోచితసుఖం = comforts of home-life
త్యక్తం = renounced
న = not
సంతోషతః = with contentment
soDhA
దుఃసహ = inclement
శీత = cold
వాత = wind
తపన = heat
క్లేశా = suffered inclement weather
న = not
తప్తం = heated
తపః = austerities
ధ్యాతం = meditating
విత్తం = money
అహర్నిశం = day and night
నియమిత = controlled
ప్రాణైః = breath and vital forces

న = not
శమ్భోః = of Shiva
పదం = feet
తత్తత్కర్మ =those very acts
కృతం = done
యదేవ = which verily
మునిభిః = by reclusive saints
తైస్తైః = those only
ఫలైః = of good results
వఞ్చితాః = deprived of

భోగా న భుక్తా వయమేవ భుక్తాః
తపో న తప్తం వయమేవ తప్తాః ।
కాలో న యాతో వయమేవ యాతా-
స్తృష్ణా న జీర్ణా వయమేవ జీర్ణాః ॥ ౭॥

We have not enjoyed mundane pleasures, but ourselves have been devoured by desires. We have not performed austeriries, but got scorched ourselves, nevertheless; time is not gone but we approach the end. Desires do not wear out, only we ourselves are struck down by senility.

భోగా = worldly pleasures
న = not
భుక్తా = enjoyed
వయం ఏవ = we ourselves
భుక్తాః = eaten up
తపః = austerities
న = not
తప్తం = performed
వయం ఏవ = we ourselves
తప్తాః = burnt
కాలః = time
న = not
యాతః = gone

వయం ఏవ = we ourselves
యాతాః = gone
తృష్ణా = desire
న = not
జీర్ణా = reduced
వయం = we
ఏవ = alone
జీర్ణాః = aged

వలీభిర్ముఖమాక్రాన్తం పలితేనాఙ్కితం శిరః ।
గాత్రాణి శిథిలాయన్తే తృష్ణైకా తరుణాయతే ॥ ౮॥

Face covered with wrinkles, the head painted white with gray hair, the limbs feeble, and yet Desire alone stays youthful.

వలీ = with wrinkles
ముఖం = face
ఆక్రాన్తం = attacked
పలితేన = grey hair
అఙ్కితం = painted white
శిరః = head
గాత్రాణి = limbs
శిథిలాయన్తే = enfeebled
తృష్ణైకా = desire alone
తరుణాయతే = rejuvenating

నివృత్తా భోగేచ్ఛా పురుషబహుమానోఽపి గలితః
సమానాః స్వర్యాతాః సపది సుహృదో జీవితసమాః ।
శనైర్యష్ట్యుత్థానం ఘనతిమిరరుద్ధే చ నయనే
అహో మూఢః కాయస్తదపి మరణాపాయచకితః ॥ ౯॥

With desires receding, even much respect of many dropping away, dear friends close to my heart fleeing to heaven, standing up slowly with the help of a stick, eyesight darkened by cataracts,—even then the body in its stupidity, wonders at the prospect of death!

నివృత్తా = receded
భోగేచ్ఛా = desire for pleasures
పురుష = person
బహుమానః = respect
అపి = also
గలితః = lost
సమానాః = compeers
స్వర్యాతాః = gone to heaven
సపది = swiftly
సుహృదః = dear friends
జీవితసమాః = as much as life
శనైః = slowly
యష్ట్యుత్థానం = raise oneself slowly with the help of a staff
ఘనతిమిరరుద్ధే = covered by dense cataracts
చ = and
నయనే = eyes
అహో = alas
మూఢః = stupidity
కాయః = the body
తదపి = even then
మరణాపాయచకితః = wonders at the thought of death

ఆశా నామ నదీ మనోరథజలా తృష్ణాతరఙ్గాకులా
రాగగ్రాహవతీ వితర్కవిహగా ధైర్యద్రుమధ్వంసినీ ।
మోహావర్తసుదుస్తరాతిగహనా ప్రోత్తుఙ్గచిన్తాతటీ
తస్యాః పారగతా విశుద్ధమనసో నన్దన్తి యోగీశ్వరాః ॥ ౧౦॥

Hope, like a river, with fantasies as water, agitated by waves of desires;
attachments to various objects serving as prey; abounding in thoughts of greed,
like birds; destroying the foes of courage; surrounded by eddies of ignorance
deep and difficult to cross; with precipitous banks of anxiety—such a river
the perfected yogis of pure minds, cross to enjoy beatitude.
ఆశా = hope

నామ = named
నదీ = river
మనోరథజలా = of the water of desires
తృష్ణా = passions
తరఙ్గ = waves
ఆకులా = raging
రాగగ్రాహవతీ = grasped by attachments to objects
వితర్క = scheming thoughts (of greed)
విహగా = birds
ధైర్య = courage
ద్రుమ = tree
ధ్వంసినీ = destroyer
మోహావర్త = whirlpools of ignorance
సుదుస్తర = impassable
అతి = great
గహనా = deep
ప్రోత్తుఙ్గ = precipitous
చిన్తా = anxiety
తటీ = banks
తస్యాః = their
పారగతాః = cross beyond
విశుద్ధ = purified
మనసః = mind
నన్దన్తి = enjoy
యోగీశ్వరాః = great yogis
విషయపరిత్యాగవిడమ్బనా ।

న సంసారోత్పన్నం చరితమనుపశ్యామి కుశలం
విపాకః పుణ్యానాం జనయతి భయం మే విమృశతః ।
మహద్భిః పుణ్యౌఘైశ్చిరపరిగృహీతాశ్చ విషయా
మహాన్తో జాయన్తే వ్యసనమివ దాతుం విషయిణామ్ ॥ ౧౧॥

I do not see true well-being accruing from actions repeated life after life

in this world. On deep thought, I find it fearsome this collection of merits.
By this great store of merits further enjoyments can be procured. Attachment to pleasures only brings more misery.

విషయ = sensual objects
పరిత్యాగ = giving up
విడమ్బనా = futile efforts
న = not
సంసారోత్పన్నం = produced through life after life
చరితం = performed
అనుపశ్యామి = see
కుశలం = well-being
విపాకః = accumulation
పుణ్యానాం = of virtues
జనయతి = engenders
భయం = fear
మే = in me
విమృశతః = on deep thinking
మహద్భిః = by great
పుణ్య = merit
ఓఘైః = stream
చిర =constant
పరిగృహీతాః = earned
చ = and
విషయా = sensual pleasures
మహాన్తః = greatly
జాయన్తే = produces
వ్యసనమివ = misery
దాతుం = giving
విషయిణాం = those attached to pleasures

అవశ్యం యాతారశ్చిరతరముషిత్వాపి విషయా
వియోగే కో భేదస్త్యజతి న జనో యత్స్వయమమూన్ ।

ప్రజన్తః స్వాతన్త్ర్యాదతులపరితాపాయ మనసః
స్వయం త్యక్త్వా హ్యేతే శమసుఖమనన్తం విదధతి ॥ ౧౨॥

Sensual pleasures will surely leave us sometime, even if they stay with us for a long time. Then, what difference does it make if the people discard them by their own choice? The mind is sorely afflicted if pleasures leave us of their own accord. However, if people renounce them voluntarily, such self-control gives infinite bliss.

అవశ్యం = certainly
యాతారః = gone
చిరతరం = long time
ఉషిత్వాపి = even after staying
విషయా = sensual pleasures
వియోగే = departure
కః = what
భేదః = difference
త్యజతి = give up
న = not
జనః = people
యత్స్వయమమూన్ = that of their own accord
ప్రజన్తః = leave
స్వాతన్త్ర్యాత్ = on their own
అతుల = incomparable
పరితాపాయ = misery
మనసః = mental
స్వయం = by themselves
త్యక్త్వా = give up
హ్యేతే = verily these
శమ = self-control
సుఖం = happiness
అనన్తం = infinite
విదధతి = specially give

బ్రహ్మజ్ఞానవివేకనిర్మలధియః కుర్వన్త్యహో దుష్కరం
యన్ముఞ్చన్త్యుపభోగభాఞ్జ్యపి ధనాన్యేకాన్తతో నిఃస్పృహాః ।
సమ్ప్రాప్తాన్న పురా న సమ్ప్రతి న చ ప్రాప్తౌ దృఢప్రత్యయాన్
వాఞ్ఛామాత్రపరిగ్రహానపి పరం త్యక్తుం న శక్తా వయమ్ ॥ ౧౩॥

Ah! knowledge of Reality gained by discrimination through purified intellect must be difficult. For it results from the absolute renunciation of desires which wealth enabled them to enjoy. The same obtained in the past or present, or to be obtained in the future, we are unable to renounce, though they remain as mere longings.

బ్రహ్మజ్ఞాన = knowledge of supreme reality
వివేక = discrimination
నిర్మల = pure
ధియః = minds
కుర్వన్తి = do
అహో = ah!
దుష్కరం = difficult to achieve
యత్ = which
ముఞ్చన్త్య = discard
ఉపభోగభాఞ్జ్యపి = bringing enjoyment
ధనాని = wealth
ఏకాన్తతః = wholly
నిఃస్పృహాః = those devoid of craving
సమ్ప్రాప్తాన్న = not obtained
పురా = in the past
న = not
సమ్ప్రతి = in the present
న = not
చ = and
ప్రాప్తౌ = obtained
దృఢ = firm
ప్రత్యయాన్ = conviction

వాఞ్ఛామాత్ర = desiring
పరిగ్రహానపి = to obtain
పరం = lasting
త్యక్తుం = to give up
న = not
శక్తా = able
వయం = we

ధన్యానాం గిరికన్దరేషు వసతాం జ్యోతిః పరం ధ్యాయతాం
ఆనన్దాశ్రుకణాన్పిబన్తి శకునా నిఃశఙ్కమఙ్కేశయాః ।
అస్మాకం తు మనోరథోపరచితప్రాసాదవాపీతట-
క్రీడాకాననకేలికౌతుకజుషామాయుః పరం క్షీయతే ॥ ౧౪॥

Blessed are they who live in mountain-caves, meditating on the Supreme Light,
with the birds fearlessly sitting on their laps drinking the tears of joy.
Our life fades away, revelling in fantasies in palaces or on the banks
of refreshing ponds, or in pleasure gardens.

ధన్యానాం = blessed
గిరికన్దరేషు = in mountain-caves
వసతాం = living
జ్యోతిః = light
పరం = supreme
ధ్యాయతాం = meditating
ఆనన్ద = joy
అశ్రుకణాన్ = tear drops
పిబన్తి = drink
శకునా = birds
నిఃశఙ్కం = without fear
అఙ్కేశయాః = sitting on laps
అస్మాకం = our
తు = indeed
మనోరథ = fantasies
ఉపరచిత = created

ప్రాసాద = palaces
వాపీతట- = on banks of waters
క్రీడా = sport
కాననకేలికౌతుక = pleasure gardens
జుషాం = fast
ఆయుః = life
పరం = fast
క్షీయతే = weakens ..14..

భిక్షాశనం తదపి నీరసమేకవారం
శయ్యా చ భూః పరిజనో నిజదేహమాత్రమ్ ।
వస్త్రం విశీర్ణశతఖణ్డమయీ చ కన్థా
హా హా తథాపి విషయా న పరిత్యజన్తి ॥ ౧౫॥

For eating I have tasteless food once a day, after begging of alms; the earth for a bed, and my own body as a servant; for dress, a blanket made from hundreds of rags; and yet alas! sensual desires do not leave me!

భిక్షాశనం = food by begging
తదపి = that too
నీరసం = tasteless
ఏకవారం = once a day
శయ్యా = bed
చ = and
భూః = earth
పరిజనః = attendants
వస్త్రం = dress
విశీర్ణ = worn out
శతఖణ్డమయీ = torn in hundred pieces
చ = and
కన్థా = patched up
హా = alas
హా = alas
తథాపి = even then

విషయా = sensual craving
న = not
పరిత్యజన్తి = give up

స్తనౌ మాంసగ్రన్థీ కనకకలశావిత్యుపమితౌ
ముఖం శ్లేష్మాగారం తదపి చ శశాఙ్కేన తులితమ్ ।
స్రవన్మూత్రక్లిన్నం కరివరశిరస్పర్ధి జఘనం
ముహుర్నిన్ద్యం రూపం కవిజనవిశేషైర్గురు కృతమ్ ॥ ౧౬॥

The poets give such metaphors as golden vessels to the breasts which are but two lumps of flesh; the mouth, seat of phlegm and mucus, are compared to the moon; the loins, outlet for wet urine, are likened to the forehead of an elephant; thus glorifying the human form that is always contemptible.

స్తనౌ = breasts
మాంసగ్రన్థీ = lumps of flesh
కనకకలశావిత్యుపమితౌ = compared to golden jugs
ముఖం = mouth
శ్లేష్మ = saliva/phlegm
అగారం = seat
తదపి = yet
చ = and
శశాఙ్కేన = to the moon
తులితం = compared to
స్రవన్ = flowing
మూత్ర = urine
క్లిన్నం = fouled
కరివర = elephant
శిర = head
స్పర్ధి = likened to
జఘనం = hip and loins
ముహుర్నిన్ద్యం = ever despicable
రూపం = form
కవిజన = poets

విశేషైః = especially
గురు = great
కృతం = done

ఏకో రాగిషు రాజతే ప్రియతమాదేహార్ధహారీ హరో
నీరాగేషు జనో విముక్తలలనాసఙ్గో న యస్మాత్పరః ।
దుర్వారస్మరబాణపన్నగవిషవ్యావిద్ధముగ్ధో జనః
శేషః కామవిడమ్బితాన్న విషయాన్భోక్తుం న మోక్తుం క్షమః ॥ ౧౭॥

Uniquely great is Shiva among the sensuous, for he shares half the body with
His beloved; among the dispassionate no one excels Him in detachment from women.
Rest of the people, stunned in infatuation by Cupid's irresistible arrows tipped
with serpent poison, can neither enjoy their desires nor give them up at will.

ఏకః = one, unique
రాగిషు = sensual
రాజతే = stands out
ప్రియతమా = beloved
దేహ = body
అర్ధహారీ = sharing
హరః = Siva
నీరాగేషు = among the dispassionate
జనః = people
విముక్త = free
లలనా = woman
సఙ్గః = company
న = not
యస్మాత్ = from which
పరః = superior
దుర్వారస్మర = irresistible, Cupid
బాణ = arrow
పన్నగ = snake
విష = poison
వ్యావిద్ధ = smitten

ముగ్ధః = stupefied
జనః = people
శేషః = rest
కామవిడమ్బితాన్ =infatuated by love
న = not
విషయాన్భోక్తుం = enjoying desires
న = not
మోక్తుం = give up
క్షమః = able

అజానన్దాహాత్మ్యం పతతు శలభస్తీవ్రదహనే
స మీనోఽప్యజ్ఞానాద్వడిశయుతమశ్నాతు పిశితమ్ ।
విజానన్తోఽప్యేతే వయమిహ విపజ్జాలజటిలాన్
న ముఞ్చామః కామానహహ గహనో మోహమహిమా ॥ ౧౮॥

Like a moth falling in fire, not knowing its burning power; or like the fish caught in ignorance by the baited hook; we, despite knowing the dangers, do not renounce sensual pleasures. Oh! how profound is the glory of delusion!
అజానన్ = not knowing
దాహాత్మ్యం = burning power
పతతు = falls
శలభః = moth
తీవ్ర = glowing
దహనే = in fire
స = that
మీనః = fish
అపి = also
అజ్ఞానాద్ = due to ignorance
వడిశ = fish-hook
యుతం = with
అశ్నాతు = fish also due to ignorance eats from the hook
పిశితం = bait
విజానన్తః = intellectual understanding

అపి = even
ఏతే = herewith
వయమిహ = we here
విపజ్జాలజటిలాన్ = complex and dangerous
న = not
ముఞ్చామః = give up
కామానహహ = sensuality
గహనః = profound
మోహమహిమా = power of delusion

తృషా శుష్యత్యాస్యే పిబతి సలిలం శీతమధురం
క్షుధార్తః శాల్యాన్నం కవలయతి మాంసాదికలితమ్ ।
ప్రదీప్తే కామాగ్నౌ సుదృఢతరమాలిఙ్గతి వధూం
ప్రతీకారం వ్యాధేః సుఖమితి విపర్యస్యతి జనః ॥ ౧౮॥

When the mouth is parched with thirst, a person drinks cool and sweet water; when smitten with hunger the person eats rice, flavored with meat et cetera.; when afire with passion, he embraces the wife with great firmness; thus, joy is the remedying of these diseases(thirst,hunger,lust), and yet how much distress in these remedies!

తృషా = thirst
శుష్యత్ = parched
ఆస్యే = mouth
పిబతి = drinks
సలిలం = water
శీత = cold
మధురం = refreshing
క్షుధార్తః = hunger-stricken
శాల్యానం = cooked food
కవలయతి = eats
మాంసాదికలితం = made delicious by adding meat, etc.
ప్రదీప్తే = aroused
కామాగ్నౌ = fiery desire

సుదృఢతరం = very firmly
ఆలిఙ్గతి = embraces
వధూం = wife
ప్రతీకారం = opposing
వ్యాధేః = diseases
సుఖమితి = happiness
విపర్యస్యతి = upset
జనః = persons

తుఙ్గం వేశ్మ సుతాః సతామభిమతాః సంఖ్యాతిగాః సమ్పదః
కల్యాణీ దయితా వయశ్చ నవమిత్యజ్ఞానమూఢో జనః ।
మత్వా విశ్వమనశ్వరం నివిశతే సంసారకారాగృహే
సందృశ్య క్షణభంగురం తదఖిలం ధన్యస్తు సంన్యస్యతి ॥ ౨౦॥

Owning towering mansions, with sons honored by the learned and wealthy; with a charitable and youthful wife, the ignorant people regard this world as permanent, and enter this prison of repeated cycles of birth and death. Blessed indeed is one who sees the momentary transience and renounces it.

తుఙ్గం = tall
వేశ్మ = mansions
సుతాః = sons
సతామభిమతాః = honored by the learned
సంఖ్యాతిగాః = immeasurable
సమ్పదః = wealth
కల్యాణీ = beneficent
దయితా = charitable
వయః = age
చ = and
నవం = young
ఇతి = thus
అజ్ఞాన = ignorance
మూఢః = deluded

జనః = persons

మత్వా = thinking

విశ్వం = world

అనశ్వరం = permanent

నివిశతే = regard

సంసార = world cycles (creation-dissolution)

కారాగృహే = prison

సందృశ్య = having seen

క్షణభంగురం = momentariness

తదఖిలం = all that

ధన్యస్తు = blessed indeed

సంన్యస్యతి = renounces

యాఞ్చాద్దైన్యదూషణమ్ ।

దీనా దీనముఖైః సదైవ శిశుకైరాకృష్టజీర్ణామ్బరా
క్రోశద్భిః క్షుధితైర్నిరన్నవిధురా దృశ్యా న చేద్గేహినీ ।
యాఞ్చాభఙ్గభయేన గద్గదగలత్త్రుట్యద్విలీనాక్షరం
కో దేహీతి వదేత్స్వదగ్ధజఠరస్యార్థే మనస్వీ పుమాన్ ॥ ౨౦॥

Distressed, misery written on her face, constantly tugged at her worn-out clothes by hungry, crying children—if one were to see such a wife, what wise person, smitten with hunger, with a choked and faltering voice, would say "Give me", fearing refusal of his entreaty?

యాఞ్చా = supplicant attitude

దైన్య = poverty

దూషణం = condemnation

దీనా = suffering

దీనముఖైః = piteous faces

సదైవ = always

శిశుకైః = by children

ఆకృష్ట = pulling

జీర్ణ = worn out

అమ్బరా = clothes

క్రోశద్భిః = crying
క్షుధితైర్నిరన్నవిధురా = hungry without food
దృశ్యా = seeing
న = not
చేద్ = if it be
గేహినీ = one’s wife
యాఞ్చా = request
భఙ్గ = refusal
భయేన = fear of
గద్గదగలత్ = choking
త్రుట్యద్ = faltering
విలీన = jumbled
అక్షరం = voice
కః = who
దేహీతి = give me, thus
వదేత్ = speaks
స్వ = one’s own
దగ్ధ = on fire
జఠరస్య = of the stomach
అర్థే = for the sake of
మనస్వీ = wise
పుమాన్ = man

అభిమతమహామానగ్రన్థిప్రభేదపటీయసీ
గురుతరగుణగ్రామామ్భోజస్ఫుటోజ్జ్వలచన్ద్రికా ।
విపులవిలసల్లజ్జావల్లీవితానకుఠారికా
జఠరపిఠరీ దుష్పూరేయం కరోతి విడమ్బనమ్ ॥ ౨౨॥

Clever in undoing the knots of self-respect; like the moonlight brightly shining on the lotus of virtues; like a hatchet cutting off the lush creepers of our vaunted modesy— such is the hard mockery of filling the pit of the stomach

అభిమతమహామానగ్రన్థిప్రభేదపటీయసీ = fond self-respect,like

knots,being cleverly cut
గురుతరగుణగ్రామామ్భోజస్ఫుటోజ్జ్వలచన్ద్రికా = greatly valued
virtues of the lotus in bright moonlight
విపులవిలసల్లజ్జావల్లీవితానకుఠారికా = great modesty,growing
abundantly like creepers, cut by a scythe
జఠరపిఠరీ = pit of the stomach
దుష్పూరేయం = hard to fill
కరోతి = do
విడమ్బనం = undoing

పుణ్యే గ్రామే వనే వా మహతి సితపటచ్ఛన్నపాలిం కపాలిం
హ్యాదాయ న్యాయగర్భద్విజహుతహుతభుగ్ధూమధూమ్రోపకణ్ఠే ।
ద్వారం ద్వారం ప్రవిష్టో వరముదరదరీపూరణాయ క్షుధార్తో
మానీ ప్రాణైః సనాథో న పునరనుదినం తుల్యకుల్యేషు దీనః ॥ ౨౩॥

Wandering in holy places or extensive forests, whose outskirts are grey with smoke of fires tended by priests expert in rituals; a begging bowl in hand covered with a white cloth; entering from door to door to appease the distressing hunger by filling the stomach and sustaining the energy, is preferred by a self-respecting person to being a beggar among his compeers every day.
పుణ్యే = holy
గ్రామే = places
వనే = forests
వా = or
మహతి = great
సిత = white
పటచ్ఛన్నపాలిం = cloth covering
కపాలిం = begging bowl
హి = indeed
ఆదాయ = taking
న్యాయగర్భ = experts in rituals
ద్విజ = brahmanas
హుతహుతభుగ్ = sacrificial fires

ధూమ = smoke
ధూమ్ర = grey
ఉపకణ్ఠే = periphery
ద్వారం = door
ద్వారం = door
ప్రవిష్టః = enter
వరం = man of self respect
ఉదరదరీ = cavity of the stomach
పూరణాయ = filling
క్షుధార్తః = craving with hunger
మానీ = self-respecting
ప్రాణైః = energies
సనాథః = preserved
న = not
పునరనుదినం = day to day
తుల్యకుల్యేషు = among one's peers
దీనః = beggar

గఙ్గాతరఙ్గకణశీకరశీతలాని
విద్యాధరాధ్యుషితచారుశిలాతలాని ।
స్థానాని కిం హిమవతః ప్రలయం గతాని
యత్సావమానపరపిణ్డరతా మనుష్యాః ॥ ౨౪॥

Have the Himalayan ranges, cooled by the fine spray from the waves of the Ganges, and with the beautiful rocky plateaus habited by celestial musicians, dissolved and disappeared, prompting people to disgrace themselves by depending on others for their livelihood?

గఙ్గాతరఙ్గ = waves of Ganges
కణ = minute bits
శీకర = spray
శీతలాని = cool
విద్యాధర = celestial beings expert in the arts
అధ్యుషిత = inhabited

చారు = beautiful
శిలా = rock
తలాని = plateaus
స్థానాని = places
కిం = why
హిమవతః = rocky
ప్రలయం = destruction
గతాని = gone
యత్ = which
సావమాన =humiliated
పరపిణ్డరతా = dependent on others
మనుష్యాః = human beings

కిం కన్దాః కన్దరేభ్యః ప్రలయముపగతా నిర్ఝరా వా గిరిభ్యః
ప్రధ్వస్తా వా తరుభ్యః సరసఫలభృతో వల్కలిన్యశ్చ శాఖాః ।
వీక్ష్యన్తే యన్ముఖాని ప్రసభమపగతప్రశ్రయాణాం ఖలానాం
దుఃఖాప్తస్వల్పవిత్తస్మయపవనవశాన్నర్తితభ్రూలతాని ॥ ౨౪॥

Have the roots and herbs from the caves gone out of existence, or have the streams disappeared from the mountains, or have the trees yielding succulent fruits on their branches and barks from their trunks been destroyed, which would lead these wicked folks, destitute of good breeding, to show their faces, with eyebrows dancing like wind-blown creepers due to arrogance of laboriously earning their meager livelihood?

కిం = is it
కన్దాః = roots/herbs
కన్దరేభ్యః = from caves
ప్రలయముపగతా = disappeared
నిర్ఝరా = streams
వా = or
గిరిభ్యః = from mountains
ప్రధ్వస్తా = destroyed
వా = or

తరుభ్యః = from trees
సరస = juicy
ఫల = fruits
భృతః = bearing
వల్కలిన్యః = giving barks
చ = and
శాఖాః = branches
వీక్ష్యన్తే = gone
యన్ముఖాని = whose faces
ప్రసభం = extremely
అపగత = devoid of
ప్రశ్రయాణాం = good breeding
ఖలానాం = wicked
దుఃఖ = misery
ఆప్త = acquired
స్వల్ప = little
విత్త = wealth
స్మయ = arrogance
పవన = wind
వశాన్ = moved vy
నర్తిత = dancing
భ్రూ = eye-brow
లతాని = creepers

పుణ్యైర్మూలఫలైస్తథా ప్రణయినీం వృత్తిం కురుష్వాధునా
భూశయ్యాం నవపల్లవైరకృపణైరుత్తిష్ఠ యావో వనమ్ ।
క్షుద్రాణామవివేకమూఢమనసాం యత్రేశ్వరాణాం సదా
విత్తవ్యాధివికారవిహ్వలగిరాం నామాపి న శ్రూయతే ॥ ౨౬॥

Now, accepting lovingly the sacred roots and fruits for sustenance and the earth covered with fresh leaves of branches for a bed, let us go forth to the forest, where people whose minds are mean and devoid of discretion, and who always talk excruciatingly of the afflictions of wealth, are not even heard from.

పుణ్యైః = sacred
మూల = roots
ఫలైః = fruits
తథా = therefore
ప్రణయినీం = enjoyable
వృత్తిం = attitude
కురుష్వ = make
అధునా = now
భూశయ్యాం = the earth as a bed
నవ = new
పల్లవైః = leaves
అకృపణైః = without grief
ఉత్తిష్ఠ = arise
యావః = go
వనం = forest
క్షుద్రాణాం = of the trivial
అవివేక = unintelligent
మూఢ = stupid
మనసాం = minds
యత్రేశ్వరాణాం = where, of the rich
సదా = always
విత్త = wealth
వ్యాధి = afflictions
వికార = unfavorable changes
విహ్వల = excruciating
గిరాం = talk
నామాపి = even the name
న = not
శ్రూయతే = heard

ఫలం స్వేచ్ఛాలభ్యం ప్రతివనమఖేదం క్షితిరుహాం
పయః స్థానే స్థానే శిశిరమధురం పుణ్యసరితామ్ ।

మృదుస్పర్శా శయ్యా సులలితలతాపల్లవమయీ
సహన్తే సన్తాపం తదపి ధనినాం ద్వారి కృపణాః ॥ ౨౭॥

With fruits available at will in every forest, and cool, sweet water from holy streams in every place, and a bed made of tender leaves and twigs, still these miserable people endure sorrow at the gates of the rich.

ఫలం = fruit
స్వేచ్ఛా = at will
లభ్యం = got
ప్రతివనం = in every forest
అఖేదం = without sorrow
క్షితిరుహాం = walk on the earth
పయః = water
స్థానే = place
స్థానే = place
శిశిరమధురం = cool, sweet
పుణ్యసరితాం = holy streams
మృదుస్పర్శా = soft to touch
శయ్యా = bed
సులలిత = tender
లతా = creepers
పల్లవమయీ = made of twigs
సహన్తే = suffer
సన్తాపం = grief
తదపి = still
ధనినాం = of the wealthy
ద్వారి = at the doors
కృపణాః = pitiable

యే వర్తన్తే ధనపతిపురః ప్రార్థనాదుఃఖభాజో
యే చాల్పత్వం దధతి విషయాక్షేపపర్యాప్తబుద్ధేః ।
తేషామన్తఃస్ఫురితహసితం వాసరాణి స్మరేయం
ధ్యానచ్ఛేదే శిఖరికుహరగ్రావశయ్యానిషణ్ణః ॥ ౨౮॥

Those who grovel before the rich, and those given to meanness with their reason satisfied with mere sensual pleasures, may I recall their days of plight with an inner smile, while lying down on a stone-bed in a mountain-cave, during lulls in-between meditation.

యే = who
వర్తన్తే = behave
ధనపతిపురః = rich
ప్రార్థనా = supplication
దుఃఖభాజః = suffering misery
యే = who
చాల్పత్వం = and meanness
దధతి = given to
విషయ = sensual pleasures
ఆక్షేపపర్యాప్త = contented
బుద్ధేః = minds
తేషాం = their
అన్తఃస్ఫురిత = inwardly arising
హసితం = smiling
వాసరాణి = days
స్మరేయం = remember
ధ్యానచ్ఛేదే = in intervals of meditation
శిఖరి = on the mountain
కుహర = cave
గ్రావశయ్యా = bed of stone
నిషణ్ణః = lying

యే సన్తోషనిరన్తరప్రముదితాస్తేషాం న భిన్నా ముదో
యే త్వన్యే ధనలుబ్ధసంకులధియస్తేషాం న తృష్ణా హతా ।
ఇత్థం కస్య కృతే కృతః స విధినా కీదృక్పదం సమ్పదాం
స్వాత్మన్యేవ సమాప్తహేమమహిమా మేరుర్న మే రోచతే ॥ ౨౯॥

The joy of those who are contented remains uninterrupted, while those greedy for wealth and with confused reason never have their cravings killed. Therefore, for what purpose did the Creator bring into existence the Meru mountain of infinite riches, which serves only to glorify itself? I have no taste for it.

యే = they
సన్తోష = contentement
నిరన్తర = uninterrupted
ప్రముదితః = felicitous
తేషాం = their
న = not
భిన్నా = interrupted
ముదః = happy
యే = they
త్వన్యే = others
ధన = wealth
లుబ్ధ = greed
సంకుల = confounded
ధియః = reason
తేషాం = of those
న = not
తృష్ణా = thirst, craving
హతా = killed
ఇత్థం = such
కస్య = whose
కృతే = done
కృతః = finished
స = that
విధినా = by the Creator
కీదృక్పదం = thus
సమ్పదాం = wealth
స్వాత్మన్యేవ = in itself
సమాప్త = end

హేమ = gold
మహిమా = glory
మేరుర్న = not Meru (mountain of gold)
మే = to me
రోచతే = like

భిక్షాహారమదైన్యమప్రతిసుఖం భీతిచ్ఛిదం సర్వతో
దుర్మాత్సర్యమదాభిమానమథనం దుఃఖౌఘవిధ్వంసనమ్ ।
సర్వత్రాన్వహమప్రయత్నసులభం సాధుప్రియం పావనం
శమ్భోః సత్రమవార్యమక్షయనిధిం శంసన్తి యోగీశ్వరాః ॥ ౩౦॥

Food obtained by begging alms is not humiliating, gives joy that is not dependent on fulfilling others' needs, and is totally devoid of fear. It destroys envy, arrogance, pride, impatience, and the stream of miseries. It is easily available everywhere, without great effort, and regarded as sacred by holy persons. It is like Shiva's feeding house, ever accessible and inexhaustible. Thus do the perfected yogis describe it.

భిక్షా = alms
ఆహారం = food
అదైన్యం = not humiliating
అప్రతిసుఖం = pleasure, not dependent(earning,social duty,etc)
భీతిచ్ఛిదం = devoid of fear
సర్వతః = totally
దుర్మాత్సర్య = wicked envy
మద = arrogance
అభిమాన = pride
మథనం = destruction
దుఃఖ = sorrow
ఓఘ = flow
విధ్వంసనం = removal
సర్వత్ర = everywhere
అన్వహం = everyday

అప్రయత్న = with little effort
సులభం = easily
సాధుప్రియం = dear to the holy persons
పావనం = purifying
శమ్భోః = Siva’s
సత్రం = feeding house
అవార్యం =accessible
అక్షయనిధిం = inexhaustible
శంసన్తి = praise
యోగీశ్వరాః = perfected yogis
భోగాస్థైర్యవర్ణనమ్ ।
భోగే రోగభయం కులే చ్యుతిభయం విత్తే నృపాలాద్భయం
మానే దైన్యభయం బలే రిపుభయం రూపే జరాయా భయమ్ ।
శాస్త్రే వాదిభయం గుణే ఖలభయం కాయే కృతాన్తాద్భయం
సర్వం వస్తు భయాన్వితం భువి నృణాం వైరాగ్యమేవాభయమ్ ॥ ౩౦॥

4 Description of the transiency of Enjoyments:
There is fear of disease in the enjoyment of sensual pleasures; in lineage, fear of decline; in riches, fear of kings; fear of humiliation in honor; fear of enemies when in power; fear of old age in beauty; in learning, fear of disputants; in virtue, fear of the wicked; in body, fear of death. All facets of man’s life on earth engender fear; renunciation alone is fearless.
భోగ = enjoyments
అస్థైర్య = trasitoriness
వర్ణనం = description
భోగే = in enjoyment
రోగ = disease
భయం = fear
కులే = in lineage
చ్యుతిభయం = fear of disgrace
విత్తే = in wealth

నృపాలాద్భయం = fear of more powerful kings
మానే = in honor
దైన్యభయం = dishonor
బలే = in strength
రిపుభయం = fear of enemies
రూపే = in beauty
జరాయా = old age
భయం = fear
శాస్త్రే = in scriptural knowledge
వాదిభయం = fear of debaters
గుణే = in virtue
ఖలభయం = fear of the wicked
కాయే = in body
కృతాన్తాద్భయం = fear of death
సర్వం = all
వస్తు = existece
భయాన్వితం = pervaded by fear
భువి = in this world
నృణాం = of persons
వైరాగ్యం = renunciation
ఏవ = alone
అభయం = fearless

ఆక్రాన్తం మరణేన జన్మ జరసా చాత్యుజ్జ్వలం యౌవనం
సన్తోషో ధనలిప్సయా శమసుఖం ప్రౌఢాఙ్గనావిభ్రమైః ।
లోకైర్మత్సరిభిర్గుణా వనభువో వ్యాలైర్నృపా దుర్జనైః
అస్థైర్యేణ విభూతయోఽప్యుపహతా గ్రస్తం న కిం కేన వా ॥ ౩౨॥

Birth is attacked by death, and bright youth by old age; contentment by greed for wealth; peace of mind by seductive women; virtues by the envy of others; forests by beasts of prey; kings by the unscrupulous; and even fame by transitoriness. Is there anything on earth that is not afflicted by something?

ఆక్రాన్తం = attacked
మరణేన = by death
జన్మ = birth
జరసా = by old age
చ = and
అతి = exceedingly
ఉజ్వలం = bright
యౌవనం = youth
సన్తోషః = joy
ధనలిప్సయా = by greed
శమసుఖం = joy of self-control
ప్రౌఢ = clever
అఙ్గనా = women
విభ్రమైః = wiles
లోకైః = people’s
మత్సరిభిః = envy
గుణా = virtues
వనభువః = forests
వ్యాలైః = by beasts of prey
నృపా దుర్జనైః = kings by the unscrupulous
అస్థైర్యేణ = by transience
విభూతయః = powers
అపి = even
ఉపహతా = destroyed
గ్రస్తం = afflicted by
న = not
కిం = what
కేన = by what
వా = indeed

ఆధివ్యాధిశతైర్జనస్య వివిధైరారోగ్యమున్మూల్యతే
లక్ష్మీర్యత్ర పతన్తి తత్ర వివృతద్వారా ఇవ వ్యాపదః ।

జాతం జాతమవశ్యమాశు వివశం మృత్యుః కరోత్యాత్మసాత్
తత్కిం తేన నిరఙ్కుశేన విధినా యన్నిర్మితం సుస్థిరమ్ ॥ ౩౩॥

Hundreds of varieties of illness root out health of people. Adversities find an open door wherever Laxmi, Goddess of Wealth, is present. Whatever is born, Death is sure to make it powerless and aborb it into itself, again and again. Then what has the Creator made that can be regarded as stable?

ఆధివ్యాధిశతైః = hundreds of ailments
జనస్య = of people
వివిధైః = various
ఆరోగ్యం = health
ఉన్మూల్యతే = destroyed
లక్ష్మీః = where the Goddess of wealth
యత్ర = where
పతన్తి = lurk
తత్ర = there
వివృత = open
ద్వారా = doors
ఇవ = as if
వ్యాపదః = perils
జాతం = born
జాతం = born
అవశ్యం = surely
ఆశు = very soon
వివశం = powerless
మృత్యుః = death
కరోతి = makes
ఆత్మసాత్ = its own
తత్కిం = then, what
తేన = by him
నిరఙ్కుశేన = absolute
విధినా = by the Creator

యన్నిర్మితం = whatever is created
సుస్థిరం = stable

భోగాస్తుఙ్గతరఙ్గభఙ్గతరలాః ప్రాణాః క్షణధ్వంసినః
స్తోకాన్యేవ దినాని యౌవనసుఖస్ఫూర్తిః ప్రియాసు స్థితా ।
తత్సంసారమసారమేవ నిఖిలం బుద్ధ్వా బుధా బోధకాః
లోకానుగ్రహపేశలేన మనసా యత్నః సమాధీయతామ్ ॥ ౩౪॥

Sensual pleasures are transient like the breaking of high waves. Life can end in a moment. Youthful cheerfulness in infatuation lasts only a few days. Wise teachers, having realised that the whole revolving wheel of life is lacking in true worth, strive to achieve equanimity for the benefit of the people.

భోగాః = enjoyments
తుఙ్గ = high
తరఙ్గ = waves
భఙ్గ = broken
తరలాః = unstable
ప్రాణాః = life
క్షణ = moment
ధ్వంసినః = destroyed
స్తోకాన్యేవ = few, indeed
దినాని = days
యౌవన = youth
సుఖస్ఫూర్తిః = buoyancy of happiness
ప్రియాసు = loved ones
స్థితా = stays
తత్ = that
సంసారం = wheel of existence
అసారం = that wheel of life, with no substance
ఏవ = verily
నిఖిలం = all
బుద్ధ్వా = knowing
బుధా = wise ones

బోధకాః = preachers
లోక = humanity
అనుగ్రహ = benefit
పేశలేన = motivated for
మనసా = in their minds
యత్నః = effort
సమాధీయతాం = to attain equanimity

భోగా మేఘవితానమధ్యవిలసత్సౌదామినీచఞ్చలా
ఆయుర్వాయువిఘట్టితాబ్జపటలీలీనామ్బువద్భఙ్గురమ్ ।
లోలా యౌవనలాలసాస్తనుభృతామిత్యాకలయ్య ద్రుతం
యోగే ధైర్యసమాధిసిద్ధసులభే బుద్ధిం విధధ్వం బుధాః ॥ ౩౫॥

Sensual pleasures are as fickle as the flash of lightning in the clouds. Life can collpse as easily as the drop of water on the edge of a lotus leaf swayed by the wind. Fickle are the longings in youth. Quickly realising this, let the wise ones engage their minds in equanimity, attained easily by courage.

భోగా = enjoyments
మేఘవితానమధ్య = in a mass of clouds
విలసత్ = play
సౌదామినీ = lightning
చఞ్చలా = fleeting quick
ఆయుః = life
వాయు = wind
విఘట్టిత = dispersed
అబ్జ = lotus
పటలీ = leaf
లీన = attached
అమ్బువత్ = like water
భఙ్గురం = insecure
లోలా = unsteady
యౌవన = youth

లాలసాః = desires
తను = body
భృతాం = bearing
ఇతి = thus
ఆకలయ్య = realising
ద్రుతం = speedily
యోగే = in union with the Divine
ధైర్య = patience
సమాధి = equanimity
సిద్ధ = attained
సులభే = easily
బుద్ధిం = mind/intellect
విధధ్వం = fix
బుధాః = wise ones

ఆయుః కల్లోలలోలం కతిపయదివసస్థాయినీ యౌవనశ్రీః
అర్థాః సంకల్పకల్పా ఘనసమయతడిద్విభ్రమా భోగపూగాః ।
కణ్ఠాశ్లేషోపగూఢం తదపి చ న చిరం యత్ప్రియాభిః ప్రణీతం
బ్రహ్మణ్యాసక్తచిత్తా భవత భవభయామ్భోధిపారం తరీతుమ్ ॥ ౩౬॥

Life undulates like a wave. Youthful beauty lasts a few days. Riches are as short-lived as thoughts. The successive enjoyments are like autumnal lightning flashes. The beloved's embrace round the neck lasts only a moment. Lovingly tie your mind to Brahman to overcome the fear of crossing the ocean of cycles of births and deaths.

ఆయుః = life
కల్లోల = big wave
లోలం = changing
కతిపయ = a few
దివస = days
స్థాయినీ = lasts
యౌవన = youth
శ్రీః = beauty

అర్థాః = wealth
సంకల్పకల్పా = transient as thought
ఘనసమయ = autumnal
తడిత్ = lightning
విభ్రమా = occasional flashes
భోగపూగాః = whole series of enjoyments
కణ్ఠాశ్లేష = around the neck
ఉపగూఢం = embrace
తదపి = yet
చ = and
న = not
చిరం = long
యత్ = which
ప్రియాభిః = by the loved ones
ప్రణీతం = given
brahmaNi in Brahman
ఆసక్త = engrossed
చిత్తా = mind
భవత = your
భవ = existence
భయ = fear
అమ్భోధి = ocean
పారం = beyond
తరీతుం = to cross over

కృచ్ఛ్రేణామేధ్యమధ్యే నియమితతనుభిః స్థీయతే గర్భవాసే
కాన్తావిశ్లేషదుఃఖవ్యతికరవిషమో యౌవనే చోపభోగః ।
వామాక్షీణామవజ్ఞావిహసితవసతిర్వృద్ధభావోఽప్యసాధుః
సంసారే రే మనుష్యా వదత యది సుఖం స్వల్పమప్యస్తి కించిత్ ॥ ౩౭॥

Life in the womb involves lying in discomfort amidst unclean surroundings, with the limbs confined. Enjoyments in youth are vitiated by intense sorrow when separated from the beloved. Even old age incurs contempt and

derision of women. Oh, men! say, is there even a trace of happiness in such a life?

కృచ్ఛ్రేణ = with difficulty
అమేధ్య = impure matter
మధ్యే = amidst
నియమితతనుభిః = with the body cramped
స్థీయతే = resides
గర్భవాసే = in the womb
కాన్తా = wife
విశ్లేష = separation
దుఃఖ = sorrow
వ్యతికర = misfortune
విషమః = difficult
యౌవనే = in youth
చ = and
ఉపభోగః = enjoyment
వామాక్షీణాం = of women
అవజ్ఞా = contempt
విహసితవసతిః = laughing
వృద్ధ = old
భావః = emotion
అపి = even
అసాధుః = undesirable
సంసారే = in the wheel of life
రే = oh!
మనుష్యా = men
వదత = say
యది = when
సుఖం = happiness
స్వల్పం = a little
అపి = even
అస్తి = exists

కించిత్ = small

వ్యాఘ్రీవ తిష్ఠతి జరా పరితర్జయన్తీ
రోగాశ్చ శత్రవ ఇవ ప్రహరన్తి దేహమ్ ।
ఆయుః పరిస్రవతి భిన్నఘటాదివామ్భో
లోకస్తథాప్యహితమాచరతీతి చిత్రమ్ ॥ ౩౮॥

Like a tigress, fearsome is old age. Illnesses attack the body like enemies. Life flows like water from a leaky vessel. Yet, is it not a wonder that man engages in actions not conducive to well-being?

వ్యాఘ్రీవ = like a tigress
తిష్ఠతి = stands
జరా = old age
పరితర్జయన్తీ = frightens
రోగాః = diseases
చ = and
శత్రవ = enemies
ఇవ = like
ప్రహరన్తి = attack
దేహం = body
ఆయుః = life
పరిస్రవతి = flows
భిన్న = broken
ఘటాత్ = pot
ఇవ = as if
అమ్భః = water
లోకః = people
తథాపి = even then
అహితం = wicked
ఆచరతీతి = perform
చిత్రం = wonderful

భోగా భఙ్గురవృత్తయో బహువిధాస్తైరేవ చాయం భవః
తత్కస్యేహ కృతే పరిభ్రమత రే లోకాః కృతం చేష్టితైః ।

ఆశాపాశశతోపశాన్తివిశదం చేతః సమాధీయతాం
కామోత్పత్తివశాత్స్వధామని యది శ్రద్ధేయమస్మద్వచః ॥ ౩౯॥

Varied and transient pleasures make up this life. Then why do you wander here exerting yourself incessantly? The bonds of hope arising from desires, with their hundreds of strings, to be appeased to attain equanimity of mind, only faith in the word of the Supreme Abode and mental concentration on it can achieve it.

భోగా = enjoyments
భఙ్గుర = transient
వృత్తయః = nature
బహువిధాః = various
తైః = by them
ఏవ = only
చాయం = and this
భవః = world
తత్ = that
కస్య = of which
ఇహ = here
కృతే = do
పరిభ్రమత = wander
రే = oh!
లోకాః = people
కృతం = done
చేష్టితైః = exerting
ఆశా = desire
పాశ = noose
శత = hundred
ఉపశాన్తి = peace
విశదం = disturbing
చేతః = mind
సమాధీయతాం = for equanimity

కామ = desire
ఉత్పత్తివశాత్ = arising from
స్వధామని = in its Supreme Foundation
యది = if
శ్రద్ధేయం = faith
అస్మద్ = our
వచః = word

బ్రహ్మేన్ద్రాదిమరుద్గణాంస్తృణకణాన్యత్ర స్థితో మన్యతే
యత్స్వాదాద్విరసా భవన్తి విభవాస్త్రైలోక్యరాజ్యాదయః ।
భోగః కోఽపి స ఏక ఏవ పరమో నిత్యోదితో జృమ్భతే
భో సాధో క్షణభంగురే తదితరే భోగే రతిం మా కృథాః ॥ ४०॥

Where Brahma, Indra, and other hosts of gods appear as worth as little
as blades of grass; where taste is lost for the greatest possessions,
like the sovereignty over the three worlds; such is the unique enjoyment
of Brahman, eternal, supreme, and immutable. Oh Pure One! indulge not
in any pleasure that lasts no more than a
moment.

బ్రహ్మ = Brhama
ఇన్ద్ర = Indra
ఆది = and other
మరుద్గణాన్ = hosts of gods
తృణకణాన్ = like blades of grass
యత్ర = where
స్థితః = stand
మన్యతే = consider
యత్ = which
స్వాదాద్ = tasting
విరసా = tatsteless
భవన్తి = become
విభవాః = sovereignty
త్రైలోక్య = three worlds

రాజ్య = rulership
ఆదయః = and other wealth
భోగః = enjoyments
కోఽపి = who even
స = he
ఏక = one
ఏవ = only
పరమః = supreme
నిత్యోదితః = immutable
జృమ్భతే = increases
భో = oh!
సాధో = saint!
క్షణభంగురే = transitory
తదితరే = that other
భోగే = enjoyment
రతిం = pleasures
మా = do not
కృథాః = engross
కాలమహిమానువర్ణనమ్ ।

సా రమ్యా నగరీ మహాన్స నృపతిః సామన్తచక్రం చ తత్
పార్శ్వే తస్య చ సా విదగ్ధపరిషత్తాశ్చన్ద్రబిమ్బాననాః ।
ఉద్వృత్తః స చ రాజపుత్రనివహస్తే బన్దినస్తాః కథాః
సర్వం యస్య వశాదగాత్స్మృతిపథం కాలాయ తస్మై నమః ॥ ४०॥

Description of the Glory Of Time:
Salutations to Time! Under your sway all these passed away to form mere memories: that enchanting city, that great king surrounded by his vassals and clever advisers by his side, beauties with moon-like faces, headstrong princes, and flattering court-musicians!
కాల = time
మహిమా = glory
అనువర్ణనం = description

సా = that
రమ్యా = enchanting
నగరీ = city
మహాన్స = that great
నృపతిః = king
సామన్తచక్రం = surrounded by
చ = and
తత్ = that
పార్శ్వే = side
తస్య = his
చ = and
సా = that
విదగ్ధ = crafty
పరిషత్తాః = counsellors
చన్ద్రి = moon
బిమ్బ = disk
ఆననాః = faces
ఉద్వృత్తః = wayward
స = he
చ = and
రాజపుత్రనివహస్తే = wayward princes
బన్దినస్తాః = courtiers
కథాః = songs
సర్వం = all
యస్య = whose
వశాత్ = influenced
అగాత్ = went
స్మృతి = memory
పథం = way
కాలాయ = Father Time
తస్మై = to him
నమః = salutations

యత్రానేకః క్వచిదపి గృహే తత్ర తిష్ఠత్యథైకో
యత్రాప్యేకస్తదను బహవస్తత్ర నైకోఽపి చాన్తే ।
ఇత్థం నేయౌ రజనిదివసౌ లోలయన్ద్వావివాక్షౌ
కాలః కల్యో భువనఫలకే క్రీడతి ప్రాణిశారైః ॥ ౪౨॥

Where in some home there were many occupants, now there is only one; where there was one or successively many, none is left in the end. Thus does Time expertly play the game on the checker-board of this world, with creatures as the pieces to be moved, and throwing the dice of days and nights.

యత్ర =where
అనేకః = many
క్వచిదపి = in some
గృహే = home
తత్ర = there
తిష్ఠతి = stands
అథ = now
ఏకః = one
యత్ర = where
అపి = even
ఏకః = one
తదను = afterward
బహవః = many
తత్ర = there
న = not
ఏకః = one
అపి = even
చ = and
అన్తే = in the end
ఇత్థం = thus
నేయౌ = these two
రజనిదివసౌ = night and day

తోలయన్ = throws
ద్వావివాక్షౌ = the two dice
కాలః = time
కల్యః = clever, dextrous
భువనఫలకే = checkerboard of life
క్రీడతి = plays
ప్రాణిశారైః = with creatures

ఆదిత్యస్య గతాగతైరహరహః సంక్షీయతే జీవితం
వ్యాపారైర్బహుకార్యభారగురుభిః కాలోఽపి న జ్ఞాయతే ।
దృష్ట్వా జన్మజరావిపత్తిమరణం త్రాసశ్చ నోత్పద్యతే
పీత్వా మోహమయీం ప్రమాదమదిరామున్మత్తభూతం జగత్ ॥ ४३॥

With the sun rising and setting daily, life ebbs away, and Time passes unknowingly under the heavy burden of various activities. Watching birth, ageing, suffering, and death, no distress is felt, for the world has become insane by drinking the intoxicating wine of infatuation.

ఆదిత్యస్య = of the sun
గతాగతైః = going and coming
అహరహః = day after day
సంక్షీయతే = shortens
జీవితం = life
వ్యాపారైః = affairs
బహుకార్య = many duties
భార = burden
గురుభిః = heavy
కాలోఽపి = even time
న = not
జ్ఞాయతే = not felt
దృష్ట్వా = seeing
జన్మ = birth
జరా = old age
విపత్తి = calamity

మరణం = death
త్రాసః = fear
చ = and
నోత్పద్యతే = not produce
పీత్వా = drinking
మోహమయీం = producing delusion
ప్రమాద = stupefying
మదిరాం = wine
ఉన్మత్త = mad
భూతం = become
జగత్ = world

రాత్రిః సైవ పునః స ఏవ దివసో మత్వా ముధా జన్తవో
ధావన్త్యుద్యమినస్తథైవ నిభృతప్రారబ్ధతత్తత్క్రియాః ।
వ్యాపారైః పునరుక్తభూత విషయైరిత్థంవిధేనామునా
సంసారేణ కదర్థితా వయమహో మోహాన్న లజ్జామహే ॥ ४४॥

Watching the night following the day, creatures still vainly persist in running busily with various actions motivated by desires. Such repetitious actions,alas! born of desires bring us no shame, keeping us deluded in the revolving cylces of births and deaths.

రాత్రిః = night
సైవ = that even
పునః = again
స = that
ఏవ = even
దివసః = day
మత్వా = seeing
ముధా = vainly
జన్తవః = creatures
ధావన్తి = run
ఉద్యమినః = persistently
తథైవ = similarly

నిభృత = set in motion
ప్రారబ్ధ = results of past deeds
తత్తత్క్రియాః = various activities
వ్యాపారైః = by actions
పునరుక్తభూత = repeatedly
విషయైః = by desires
ఇత్థంవిధేన = thus
అమునా = by us
సంసారేణ = by the revolving wheel of life
కదర్థితా = by what reason
వయమహః = we alas
మోహాన్న = not deluded
లజ్జామహే = ashamed

న ధ్యాతం పదమీశ్వరస్య విధివత్సంసారవిచ్ఛిత్తయే
స్వర్గద్వారకవాటపాటనపటుర్ధర్మోఽపి నోపార్జితః ।
నారీ పీనపయోధరోరుయుగలం స్వప్నేఽపి నాలిఙ్గితం
మాతుః కేవలమేవ యౌవనవనచ్ఛేదే కుఠారా వయమ్ ॥ ४५॥

To break away from the bondage of this world, we have not meditated on the Lord's feet; nor have we performed rituals to acquire merits enough to open heaven's gates. Nor, even in our dreams, have we embraced a woman with full-grown breasts. We have, by being born, only served the purpose like an axe to to cut the bloom of our
mother's youth.

న = not
ధ్యాతం = meditated on
పదమీశ్వరస్య = the Lord's feet
విధివత్ = in prescribed form
సంసార = wheel of life
విచ్ఛిత్తయే = for destroying the (bondage) of the world
స్వర్గ = heaven
ద్వారకవాట = panels of the door

పాటనపటుః = dextrous in breaking open
ధర్మః = merit
అపి = even
నోపార్జితః = not accumulated
నారీ = woman
పీన = rounded
పయోధరః = breasts
యుగలం = pair
ఊరు = thigh
స్వప్నేఽపి = even in dream
నాలిఙ్గితం = embraced
మాతుః = mother
కేవలం = essentially
ఏవ = only
యౌవన = youth
వన = garden
చ్ఛేదే = destroying
కుఠారా = hatchet
వయం = we

నాభ్యస్తా ప్రతివాదివృన్దదమనీ విద్యా వినీతోచితా
ఖడ్గాగ్రైః కరికుమ్భపీఠదలనైర్నాకం న నీతం యశః ।
కాన్తాకోమలపల్లవాధరరసః పీతో న చన్ద్రోదయే
తారుణ్యం గతమేవ నిష్ఫలమహో శూన్యాలయే దీపవత్ ॥ ౪౬॥

Not having studied and acquired adequate knowledge to defeat scholarly debaters; not having gained heaven-high fame , like wielding the sword strongly enough to knock down an elelphant’s head; nor kissed at moonrise the tender lips of a woman! Alas! all youth has slipped by fruitlessly, like a lamp in a deserted house.

నాభ్యస్తా = not studied
ప్రతివాది = debaters
వృన్దదమనీ = conquering groups

విద్యా = knowledge
వినీతోచితా = properly acquired
ఖడ్గాగ్రైః = by the sword-points
కరి = elephant
కుమ్భపీఠ = temples
దలనైః = smashing
నాకం = heaven
న = not
నీతం = taken
యశః = success
కాన్తా = woman
కోమల = tender
పల్లవాధర = bud-like lower lips
రసః = juice secreting from
పీతః = drunk
న = not
చన్ద్రోదయే = at moon-rise
తారుణ్యం = youth
గతం = gone
ఏవ = indeed
నిష్ఫలమహో = fruitless, alas
శూన్యాలయే = deserted home
దీపవత్ = like a lamp

విద్యా నాధిగతా కలఙ్కరహితా విత్తం చ నోపార్జితం
శుశ్రూషాపి సమాహితేన మనసా పిత్రోర్న సమ్పాదితా ।
ఆలోలాయతలోచనాః ప్రియతమాః స్వప్నేఽపి నాలిఙ్గితాః
కాలోఽయం పరపిణ్డలోలుపతయా కాకైరివ ప్రేర్యతే ॥ ४८॥

Faultless knowledge has not been gained, nor riches acquired; nor served the parents devotedly; nor, even in dreams, embraced the beloved with her dancing eyes; whole life has been spent, like greedy crows, in subordination to others.

విద్యా = knowledge
నాధిగతా = not mastered
కలఙ్కరహితా = faultless
విత్తం = wealth
చ = and
నోపార్జితం = not earned
శుశ్రూషాపి = even service
సమాహితేన = with due concern
మనసా = mentally
పిత్రోర్న = not to parents
సమ్పాదితా = rendered
ఆలోలాయతలోచనాః = dancing eyes
ప్రియతమాః = beloved
స్వప్నేఽపి = in dream even
నాలిఙ్గితాః = not embraced
కాలోఽయం = this time
పరపిణ్డలోలుపతయా = greed for others' food
కాకైరివ = like crows
ప్రేర్యతే = motivates

వయం యేభ్యో జాతాశ్చిరపరిచితా ఏవ ఖలు తే
సమం యైః సంవృద్ధాః స్మృతివిషయతాం తేఽపి గమితాః ।
ఇదానీమేతే స్మః ప్రతిదివసమాసన్నపతనా
గతాస్తుల్యావస్థాం సికతిలనదీతీరతరుభిః ॥ ४౮॥

Those who begot us have passed on into eternity. Those with whom we grew up have also become parts of memory only. Now with every passing day our condition is akin to the trees on the sandy banks of a river.

వయం = we
యేభ్యః = from whom
జాతాః = born
చిరపరిచితా = known to Eternity(dead)
ఏవ = thus

ఖలు = indeed
తే = they
సమం = together
యైః = with whom
సంవృద్ధాః = brought up
స్మృతివిషయతాం = subjects of memory
తేఽపి = they also
గమితాః = have become
ఇదానీమేతే = now these
స్మః = have
ప్రతిదివసం = everyday
ఆసన్నపతనా = coming near the end
గతాః = becoming
తుల్య = similar
అవస్థాం = condition
సికతిల = sandy
నదీ = river
తీర = banks
తరుభిః = trees

ఆయుర్వర్షశతం నృణాం పరిమితం రాత్రౌ తదర్ధం గతం
తస్యార్ధస్య పరస్య చార్ధమపరం బాలత్వవృద్ధత్వయోః ।
శేషం వ్యాధివియోగదుఃఖసహితం సేవాదిభిర్నీయతే
జీవే వారితరఙ్గచఞ్చలతరే సౌఖ్యం కుతః ప్రాణినామ్ ॥ ౪౯॥

Men's life-span is limited to a hundred years. Half of it is spent in the darkness of nights. Of the remaining half, half is spent in childhood and old age; and the rest illnesses, bereavements, and vexatious service of others. Where is the happiness for creatures whose life is as fickle as the ripples of water?

ఆయుః = life
వర్ష = years
శతం = 100

నృణాం = humans
పరిమితం = limited
రాత్రౌ = nights
తదర్ధం = half
గతం = spent
తస్య = of that
అర్ధ్యస్య = half
పరస్య = other
చ = and
అర్ధం = half
అపరం = again
బాలత్వ = childhood
వృద్ధత్వయోః = in old age
శేషం = remainder
వ్యాధి = illness
వియోగ = separation
దుఃఖ = sorrow
సహితం = along with
సేవాదిభిః = serving others
నీయతే = takes
జీవే = in life
వారి = water
తరఙ్గ = ripples
చఞ్చలతరే = fluctuating rapidly
సౌఖ్యం = happiness
కుతః = where
ప్రాణినాం = of creatures

క్షణం బాలో భూత్వా క్షణమపి యువా కామరసికః
క్షణం విత్తైర్హీనః క్షణమపి చ సమ్పూర్ణవిభవః ।
జరాజీర్ణైరఙ్గైర్నట ఇవ వలీమణ్డితతనుః
నరః సంసారాన్తే విశతి యమధానీయవనికామ్ ॥ ౫౦॥

For a moment like a child, for another moment a lascivious youth; one moment a pauper, another a wealthy person; at the end of life, the body worn out by age and covered with wrinkles, man enters the abode of Death like an actor exiting the stage.

క్షణం = moment

బాలః = child

భూత్వా = becoming

క్షణమపి = again for a moment

యువా = youth

కామరసికః = lustful

క్షణం = moment

విత్తైర్హీనః = devoid of riches

క్షణమపి = momentarily again

చ = and

సమ్పూర్ణవిభవః = full of wealth

జరా = old age

జీర్ణైః = worn out

అఙ్గైః = body

నట = actor

ఇవ = as if

వలీ = wrinkle

మణ్డిత = covered

తనుః = body

నరః = human

సంసారాన్తే = at the end of life

విశతి = enters

యమధానీ = death's abode

యవనికాం = ??

యతినృపతిసంవాదవర్ణనమ్ = ??

త్వం రాజా వయమప్యుపాసితగురుప్రజ్ఞాభిమానోన్నతాః
ఖ్యాతస్త్వం విభవైర్యశాంసి కవయో దిక్షు ప్రతన్వన్తి నః ।

ఇత్థం మానధనాతిదూరముభయోరప్యావయోరన్తరం
యద్యస్మాసు పరాఙ్ముఖోఽసి వయమప్యేకాన్తతో నిఃస్పృహాః ॥ ౫౧॥

6 Description of a dialogue between an ascetic and a king:
You are a king; we also, through service to our Teacher, have been uplifted in wisdom. You are famous by your wealth; our successes are broadcast in all directions by the learned. Thus, there is a great difference between us regarding honor and wealth. If you are indifferent towards us, we also are perfectly dispassionate towards you.

యతి = ascetic
నృపతి = king
సంవాద = dialogue
వర్ణనం = description
త్వం = you
రాజా = king
వయం = we
అపి = also
ఉపాసిత = serving
గురు = teacher
ప్రజ్ఞా = wisdom
అభిమాన = pride
ఉన్నతాః = elevated
ఖ్యాతస్త్వం = famous, you
విభవైర్యశాంసి = by wealth and success
కవయః = the learned
దిక్షు = in all directions
ప్రతన్వన్తి = spread
నః = our
ఇత్థం = thus
మాన = honor
ధన = riches
అతిదూరం = great

ఉభయోః = two
అపి = even
ఆవయోః = of us
అన్తరం = difference
యది = if
అస్మాసు = to us
పరాఙ్ముఖః = disregard
అసి = you
వయం = we
అపి = also
ఏకాన్తతః = perfectly
నిఃస్పృహాః = indifferent

అర్థానామీశిషే త్వం వయమపి చ గిరామీశ్మహే యావదర్థం
శూరస్త్వం వాదిదర్పవ్యుపశమనవిధావక్షయం పాటవం నః ।
సేవన్తే త్వాం ధనాఢ్యా మతిమలహతయే మామపి శ్రోతుకామా
మయ్యప్యాస్థా న తే చేత్త్వయి మమ నితరామేవ రాజన్ననాస్థా ॥ ౫౨॥

You are the master of wealth; we are also masters of words. You are brave; we are ever skilful in subduing the pride of debaters. The rich serve you; we are served by those who would study scriptures to purify the mind. If you show no regard for me, I have none for you either.

అర్థానామీశిషే = lordship over wealth
త్వం = you
వయమపి = we also
చ = and
గిరామీశ్మహే = lords of speech
యావదర్థం = in all senses
శూరస్త్వం = hero, you are
వాది = debaters
దర్ప = pride
వ్యుపశమనవిధౌ = subduing
అక్షయం = unfailing

పాటవం = skill

నః = our

సేవన్తే = serve

త్వాం = you

ధనాఢ్యా = wealthy

మతి = mind

మల = impurities

హతయే = to destroy

మామపి = me too

శ్రోతుకామా = desirous of learning

mayi in me

అపి = also

ఆస్థా = regard

న = not

తే = to you

చేత్ = if it be

త్వయి = in you

మమ = my

నితరాం = absolutely

ఏవ = quite

రాజన్ = o king

ననాస్థా = no regard

వయమిహ పరితుష్టా వల్కలైస్త్వం దుకూలైః
సమ ఇవ పరితోషో నిర్విశేషో విశేషః ।
స తు భవతు దరిద్రో యస్య తృష్ణా విశాలా
మనసి చ పరితుష్టే కోఽర్థవాన్కో దరిద్రః ॥ ౫౩॥

We are content to wear tree-barks for clothes, and you with rich dresses; but the contentment is alike, and the difference is not significant. He whose desires are numerous is indeed poor. If contentment is in the mind, then who is rich or poor?

వయం = we

ఇహ = here
పరితుష్టా = satisfied
వల్కలైః = tree-bark as clothes
త్వం = you
దుకూలైః = rich dresses
సమ = similar
ఇవ = as if
పరితోషః = satisfaction
నిర్విశేషః = no difference
విశేషః = difference
స = he
తు = indeed
భవతు = is
దరిద్రః = poor
తృష్ణా = desire
విశాలా = great
మనసి = in mind
చ = and
పరితుష్టే = contented
కోఽర్థవాన్కః = who rich, who
దరిద్రః = poor

ఫలమలమశనాయ స్వాదు పానాయ తోయం
క్షితిరపి శయనార్థం వాససే వల్కలం చ ।
నవధనమధుపానభ్రాన్తసర్వేన్ద్రియాణాం
అవినయమనుమన్తుం నోత్సహే దుర్జనానామ్ ॥ ౫౪॥

Enough for us are fruits for food, tasty water to drink, the earth for a bed, and tree-barks for dress. I have no taste for the immodesty of the wicked, deluded by drinking the wine of wealth.

ఫలమలమశనాయ = fruits to eat
స్వాదు = tasteful
పానాయ = to drink

తోయం = water
క్షితిరపి = also earth
శయనార్థం = to sleep on
వాససే = to dress
వల్కలం = tree-barks
చ = and
నవ = new
ధన = riches
మధుపాన =drinking intoxicant wine
భ్రాన్త =deluded
సర్వేన్ద్రియాణాం = all senses
అవినయం = disrespect
అనుమన్తుం = to approve
న = not
ఉత్సాహే = enthused
దుర్జనానాం = of the wicked

అశీమహి వయం భిక్షామాశావాసో వసీమహి ।
శయీమహి మహీపృష్ఠే కుర్వీమహి కిమీశ్వరైః ॥ ౫౫॥

We shall eat from the begging of alms; we shall wear the sky for clothing;
lie down on the earth for a bed; why bother with the rich?

అశీమహి = let us eat
వయం = we
భిక్షాం = alms
ఆశావాసః = the sky for clothing
వసీమహి = let us dress
శయీమహి = let us sleep
మహీపృష్ఠే = on the earth
కుర్వీమహి = shall we have to do
కిం = what
ఈశ్వరైః = with the rich

న నటా న విటా న గాయకా
న చ సభ్యేతరవాదచుఞ్చవః ।
నృపమీక్షితుమత్ర కే వయం
స్తనభారానమితా న యోషితః ॥ ౫౬॥

We are not actors, nor jesters, nor singers, nor experts in debating in court,
nor courtesans, to wish to meet the king.

న = not
నటా = actors
న = not
విటా = jesters
న = not
గాయకా = singers
న = not
చ = and
సభ్యేతరవాదచుఞ్చవః = experts in disputations
నృపం = king
ఈక్షితుం = seeing
అత్ర = here
కే = who
వయం = we
స్తనభారానమితా = seductive mistresses
న = not
యోషితః = desiring

విపులహృదయైరీశైరేతజ్జగజ్జనితం పురా
విధృతమపరైర్దత్తం చాన్యైర్విజిత్య తృణం యథా ।
ఇహ హి భువనాన్యన్యే ధీరాశ్చతుర్దశ భుఞ్జతే
కతిపయపురస్వామ్యే పుంసాం క ఏష మదజ్వరః ॥ ౫౭॥

In days of yore, these kingdoms were created by kings with generous hearts, ruled by others, and conquered or squandered like straw by still others. Some heroes even now enjoy everything in the universe. Why then this inordinate pride

of ruling over a few towns?

విపుల = great

హృదయైః = hearted

ఈశైః =by the kings

ఏతత్ = this

జగత్ = world

జనితం = made

పురా = in ancient times

విధృతం = ruled

అపరైః = by others

దత్తం = given away

చ = and

అన్యైః = by others

విజిత్య = conquered

తృణం = like grass

యథా = just as

ఇహ = here

హి = indeed

భువనాని = worlds

అన్యే = others

ధీరాః = heroes

చతుర్దశ = fourteen

భుఞ్జతే = enjoy

కతిపయ = for what then

పుర = towns

స్వామ్యే = sovereignty over

పుంసాం = men

క = who

ఏష = this

మద = arrogance

జ్వరః = feverish

అభుక్తాయాం యస్యాం క్షణమపి న జాతం నృపశతైః
భువస్తస్యా లాభే క ఇవ బహుమానః క్షితిభృతామ్ ।
తదంశస్యాప్యంశే తదవయవలేశేఽపి పతయో
విషాదే కర్తవ్యే విదధతి జడాః ప్రత్యుత ముదమ్ ॥ ౫౮॥

The earth has not been left unenjoyed, even for a moment, by hundreds of rulers. Will its acquisition then bring any honor to any king? The dull-witted, instead of grieving, are joyous in owning even the most trifling fraction of it.

అభుక్తాయాం = not enjoyed
యస్యాం = whose
క్షణమపి = even a moment
న = not
జాతం = made
నృపశతైః = hundreds of kings
భువః = world
తస్యా = its
లాభే = gaining
క = who
ఇవ = as if
బహుమానః = high honor
క్షితిభృతాం = earth
తత్ = that
అంశస్య = of a portion
అపి = even
అంశే = portion
తత్ = that
అవయవ = limb
లేశే = part
అపి = even
పతయః = fallen
విషాదే = in grief
కర్తవ్యే = in duty

విదధతి = give
జడాః = stupid
ప్రత్యుత = on the contrary
ముదం = joy

మృత్పిణ్డో జలరేఖయా వలయితః సర్వోఽప్యయం నన్వణుః
స్వాంశీకృత్య తమేవ సంగరశతై రాజ్ఞాం గణా భుఞ్జతే ।
తే దద్యుర్దదతోఽథవా కిమపరం క్షుద్రా దరిద్రా భృశం
ధిగ్ధిక్తాన్పురుషాధమాన్ధనకణాన్వాఞ్ఛన్తి తేభ్యోఽపి యే ॥ ౨౮॥

The earth is a mere clod rimmed by water. Even the whole of it is but an atom. Hosts of kings enjoy it after fighting for it a hundred times. With their paltry and mean minds they may or do give; for it is not strange to them. But despicable are the men who would beg from them petty riches.

మృత్ = clay
పిణ్డః = lump
జల = water
రేఖయా = by a ring of
వలయితః = surrounded by
సర్వః = all
అపి = even
అయం = this
నను = not even
అణుః = an atom
స్వాంశీకృత్య = fractioned it themselves
తం = that
ఏవ = too
సంగర = battle
శతై = hundreds
రాజ్ఞాం = of kings
గణా = many
భుఞ్జతే = enjoy
తే = they

దద్యుః = may give
దదతః = do give
అథవా = or
కిం = what
అపరం = else
క్షుద్రా = cheap
దరిద్రా = poor
భృశం = strange
ధిగ్ధిక్తాన్ = contemptible
పురుష = men
అధమాన్ = mean
ధనకణాన్ = paltry coins
వాఞ్ఛన్తి = beg
తేభ్యః = on them
అపి = also
యే = who

స జాతః కోఽప్యాసీన్మదనరిపుణా మూర్ధ్ని ధవలం
కపాలం యస్యోచ్చైర్వినిహితమలంకారవిధయే ।
నృభిః ప్రాణత్రాణప్రవణమతిభిః కైశ్చిదధునా
నమద్భిః కః పుంసామయమతులదర్పజ్వరభరః ॥ ౬౦॥

His birth is worthwhile indeed, whose death provides his white skull
as an ornament on the head of Shiva, Cupid's enemy. Men engrossed in
protecting their own lives, flatter others showing immoderate pride,
to what purpose?
స = he
జాతః = born
కః = who
అపి = even
ఆసీత్ = placed
మదనరిపుణా = by Shiva(enemy of Madana/Cupid)
మూర్ధ్ని = on the head

ధవలం = white

కపాలం = skull

యస్య = whose

ఉచ్చైః = high

వినిహితం = held

అలంకారవిధయే = like an ornament

నృభిః = by men

ప్రాణ = life

త్రాణ = limb

ప్రవణ = preserving

మతిభిః = by those who think of

కైశ్చిద్ = by them

అధునా = nowadays

నమద్భిః = adored

కః = who

పుంసాం = person

అయం = this

అతుల = incomparable

దర్ప = pride

జ్వర =fever

భరః = afflicted with

మనఃసమ్బోధననియమనమ్ ।

పరేషాం చేతాంసి ప్రతిదివసమారాధ్య బహుధా
ప్రసాదం కిం నేతుం విశసి హృదయ క్లేశకలితమ్ ।
ప్రసన్నే త్వయ్యన్తః స్వయముదితచిన్తామణిగణో
వివిక్తః సంకల్పః కిమభిలషితం పుష్యతి న తే ॥ ౬౧॥

Control of Mind by Wisdom:

Winning the favors of others is hard; why then does your heart seek to appease the minds of others? With inward tranquillity and abstaining from social intercourse, wise thought will arise in you spontaneously; and should you wish for anything what will you not acquire?

మనః = mind
సమ్బోధన = inculcating wisdom
నియమనం = control
పరేషాం = of others
చేతాంసి = minds
ప్రతిదివసం = every day
ఆరాధ్య = supplicating
బహుధా = in various ways
ప్రసాదం = grace
కిం = why
నేతుం = to secure
విశసి = enter
హృదయ = heart
క్లేశకలితం = fraught with pain
ప్రసన్నే = contented
త్వయ్యన్తః = in your inner self
స్వయం = by itself
ఉదిత =arising
చిన్తామణి = gems of thoughts
గణః = many
వివిక్తః = in solitude
సంకల్పః = wish
కిం = whatever
అభిలషితం = wished for
పుష్యతి = nurture
న = not
తే = they

పరిభ్రమసి కిం ముధా క్వచన చిత్త విశ్రామ్యతాం
స్వయం భవతి యద్యథా భవతి తత్తథా నాన్యథా ।
అతీతమననుస్మరన్నపి చ భావ్యసంకల్పయన్
నతర్కితసమాగమాననుభవామి భోగానహమ్ ॥ ౬౨॥

Oh Mind! Why do you wander about in vain? Rest somewhere. Whatever happens is bound to happen, of itself, not otherwise. Thus not recalling the past, nor planning for the future, I experience the joys that come, without question.

పరిభ్రమసి = wander
కిం = why
ముధా = mind
క్వచన = somewhere
చిత్త = mind
విశ్రామ్యతాం = for rest
స్వయం = yourself
యద్యథా = whatever
భవతి = happens
తత్తథా = that thus
నాన్యథా = not otherwise
అతీత = past
మననుస్మరన్నపి = mental memories recalled
చ = and
భావ్య = future
సంకల్పయన్ = desiring
నతర్కిత = without debating
సమాగమాన్ = coming on their own
అనుభవామి = experience
భోగాన్ = enjoyments
అహం = I

ఏతస్మాద్విరమేన్ద్రియార్థగహనాదాయాసకాదాశ్రయ
శ్రేయోమార్గమశేషదుఃఖశమనవ్యాపారదక్షం క్షణాత్ ।
స్వాత్మీభావముపైహి సంత్యజ నిజాం కల్లోలలోలాం గతిం
మా భూయో భజ భఙ్గురాం భవరతిం చేతః ప్రసీదాధునా ॥ ౬3॥

Therefore, refrain yourself from the perilous maze of sense-objects. Take to the path of supreme welfare that can, in a moment, remove all sorrows. Reach the state of your True Self. Abandon the wavelike agitation and change. Do not cling

to the transitory joys of the world, and now seek the tranquillity of the mind.

ఏతస్మాత్ = therefore

విరమ = turn away

ఇన్ద్రియార్థ = senses

గహనాత్ = complex

ఆయాసకాత్ = wearisome

ఆశ్రయ = shelter

శ్రేయోమార్గం = way of supreme welfare

అశేష = total

దుఃఖ = sorrow

శమన = relief

వ్యాపార = affairs

దక్షం = capable of

క్షణాత్ = in a moment

స్వాత్మీభావం = status of own Self

ఉపైహి = reach

సంత్యజ = give up

నిజాం = your own

కల్లోల = wave

లోలాం = agitated

గతిం = movement

మా = do not

భూయః = again

భజ = seek

భఙ్గురాం = transitory

భవరతిం = mundane pleasures

చేతః = mind

ప్రసీదాధునా = be calm now

మోహం మార్జయ తాముపార్జయ రతిం చన్ద్రార్ధచూడామణౌ
చేతః స్వర్గతరఙ్గిణీతటభువామాసఙ్గమఙ్గీకురు ।
కో వా వీచిషు బుద్బుదేషు చ తడిల్లేఖాసు చ శ్రీషు చ

జ్వాలాగ్రేషు చ పన్నగేషు చ సుహృద్వర్గేషు చ ప్రత్యయః ॥ ౭౪॥

Clear up all misperception; worship the One in whose crown the gem is the crescent. Situate yourself on the banks of the celestial river, Ganga. How can you rely on waves or bubbles, flashes of lightning, fickle fortune, flames of fire, serpents, or hosts of friends?

మోహం = delusion
మార్జయ = cleanse
తాం = them
ఉపార్జయ = acquire
రతిం = liking
చన్ద్రార్ధ = half-moon, crescent
చూడామణౌ = gem on the crown(head)
చేతః = mind
స్వర్గ = heaven
తరఙ్గిణీ = river
తట = banks
భువాం = places
ఆసఙ్గం = attachment
అఙ్గీకురు = accept
కః = who
వా = or
వీచిషు = waves
బుద్బుదేషు = bubbles
చ = and
తడిల్లేఖాసు = flashes of lightning
చ = and
శ్రీషు = wealth
చ = and
జ్వాలాగ్రేషు = flames of fire
చ = and
పన్నగేషు = serpents

చ = and
సుహృద్వర్గేషు = hosts of friends
చ = and
ప్రత్యయః = reliability

చేతశ్చిన్తయ మా రమాం సకృదిమామస్థాయినీమాస్థయా
భూపాలభ్రుకుటీకుటీవిహరణవ్యాపారపణ్యాఙ్గనామ్ ।
కన్థాకఞ్చుకినః ప్రవిశ్య భవనద్వారాణి వారాణసీ
రథ్యాపఙ్క్తిషు పాణిపాత్రపతితాం భిక్షామపేక్షామహే ॥ ౬౫॥

Oh Mind! do not dwell on the thought of the capricious goddess of fortune, whose nature resemble the courtesan at the beck and call as the king moves his eyebrows. Clad in rags, and standing at the doors in the streets of Varanasi, let us beg for alms with our hands as bowls.

చేతశ్చిన్తయ = O heart, think
మా = do not
రమాం = goddess of fortune
సకృద్ =even once
ఇమాం = this
అస్థాయినీం = wandering
ఆస్థయా = haunt
భూపాల = king
భ్రుకుటీ = eyebrow
కుటీ = wrinkle
విహరణ = moving
వ్యాపారపణి = business of
అఙ్గనాం = street women
కన్థాకఞ్చుకినః = ragged garments
ప్రవిశ్య = entering
భవన = house
ద్వారాణి = doors
వారాణసీః = in Varanasi
అథ్యాపఙ్క్తిషు = in the streets

పాణి = hand
పాత్ర = vessel
పతితాం = placed
భిక్షాం = alms
అపేక్షామహే = expect

అగ్రే గీతం సరసకవయః పార్శ్వయోర్దాక్షిణాత్యాః
పశ్చాల్లీలావలయరణితం చామరగ్రాహిణీనామ్ ।
యద్యస్త్యేవం కురు భవరసాస్వాదనే లమ్పటత్వం
నో చేచ్చేతః ప్రవిశ సహసా నిర్వికల్పే సమాధౌ ॥ ౬౬॥

If there be music playing in front of you, by your side expert poets from the South, and behind you the courtesans waving fans and shaking their bracelets with a clinking sound, then indulge unstintingly in these worldly pleasures. If not, O Mind! enter the realm of beatitude devoid of all thoughts.

అగ్రే = in front
గీతం = song
సరస = skilful
కవయః = poets
పార్శ్వయో హ = by the side
దాక్షిణాత్యాః = from the South
పశ్చాత్ = later
లీలావలయరణితం = tinkling of moving bracelets
చామర = fan
గ్రాహిణీనాం = women waving
యది = if
అస్తు = it be
ఏవం = thus
కురు = do
భవ = mundane
రస = essence
ఆస్వాదనే = tasting

లమ్పటత్వం = attachment
నో చేత్ = otherwise
చేతః = mind
ప్రవిశ = enter
సహసా = absolute
నిర్వికల్పే = transcending thought
సమాధౌ = meditation

ప్రాప్తాః శ్రియః సకలకామదుఘాస్తతః కిం
న్యస్తం పదం శిరసి విద్విషతాం తతః కిమ్ ।
సమ్పాదితాః ప్రణయినో విభవైస్తతః కిం
కల్పస్థితాస్తనుభృతాం తనవస్తతః కిమ్ ॥ ౬౭॥

What if one acquires wealth that will fulfil all desires? Even stomping on the enemies' heads with one's feet? Or if riches bought friends? Or even if one's body lasts till the end of time?
ప్రాప్తాః = acquired
శ్రియః = prosperity
సకల = all
కామ = desire
దుఘాః = milked
తతః కిం = what then
న్యస్తం = placed
పదం = foot
శిరసి = on the head
విద్విషతాం = of the enemies
తతః కిం = what then
సమ్పాదితాః = bringing
ప్రణయినః = friends
విభవైః = by wealth
తతః కిం = what then
కల్పస్థితాః = last till end of world
తనుభృతాం = embodied beings

తనవః = bodies
తతః కిం = what then

భక్తిర్భవే మరణజన్మభయం హృదిస్థం
స్నేహో న బన్ధుషు న మన్మథజా వికారాః ।
సంసర్గదోషరహితా విజనా వనాన్తా
వైరాగ్యమస్తి కిమితః పరమర్థనీయమ్ ॥ ౬౮॥

If there be devotion in the heart and the fear of death and birth, no ties to family, nor agitation by passions; when there is the solitude of uninhabited forests, and dispassion, what gain can be better than this?
భక్తిః = devotion
భవే = in Shiva
మరణ = death
జన్మ = birth
భయం = fear
హృదిస్థం = in the heart
స్నేహః = attachment
న = not
బన్ధుషు = towards kinspeople
న = not
మన్మథజా = born of lust
వికారాః = passions
సంసర్గ = company
దోష = fault
రహితా = devoid
విజనా = without people
వనాన్తా = in forest
వైరాగ్యం = dispassion
అస్తి = is
కిం = what
ఇతః = beyond this
పరమర్థనీయం = of supreme value

తస్మాదనన్తమజరం పరమం వికాసి
తద్బ్రహ్మ చిన్తయ కిమేభిరసద్వికల్పైః ।
యస్యానుషఙ్గిణ ఇమే భువనాధిపత్య-
భోగాదయః కృపణలోకమతా భవన్తి ॥ ౬౯॥

Therefore, meditate on the infinite, ageless, supreme, luminous Reality. Why these false thoghts about the unreal? The sovereignty over the world, with its accompanying pleasures, will appear as the desires of the petty-minded when compared to the pursuit of Reality.

తస్మాద్ = therefore
అనన్తం = infinite
అజరం = ageless
పరమం = supreme
వికాసి = effulgent
తద్ = that
బ్రహ్మ = Reality
చిన్తయ = meditate
కిం = what
ఏభిః = by these
అసద్ = unreal
వికల్పైః = mental agitation
యస్య = whose
అనుషఙ్గిణః = associating
ఇమే = these
భువన = world
అధిపత్య = sovereignty
భోగాదయః = such enjoyments
కృపణలోకమతా = desires of pitiable men
భవన్తి = become

పాతాలమావిశసి యాసి నభో విలఙ్ఘ్య
దిఙ్మణ్డలం భ్రమసి మానస చాపలేన ।

భ్రాన్త్యాపి జాతు విమలం కథమాత్మనీనం
న బ్రహ్మ సంస్మరసి నిర్వృతిమేషి యేన ॥ ౭౦॥

With such a fickle mind, you will enter the nether worlds one moment, fly to the limits of the sky, or wander in all directions. Why, in a floundering manner even, do you not meditate on that Transcendent Truth, of the nature of perfection of your true Self?

పాతలం = netherworld
ఆవిశసి = enter
యాసి = go
నభః = skies
విలఙ్ఘ్య = crossing beyond
దిఙ్మణ్డలం = spheres of all directions
భ్రమసి = wander
మానస = mind
చాపలేన = fickle
భ్రాన్త్యాపి = even mistakenly
జాతు = become
విమలం = pure
కథం = how
ఆత్మనీనం = in the Self
న = not
బ్రహ్మ = highest Truth
సంస్మరసి = remember well
నిర్వృతిం = supreme detachment
ఏషి = reach
యేన =by which
నిత్యానిత్యవస్తువిచారః ।

కిం వేదైః స్మృతిభిః పురాణపఠనైః శాస్త్రైర్మహావిస్తరైః
స్వర్గగ్రామకుటీనివాసఫలదైః కర్మక్రియావిభ్రమైః ।
ముక్త్వైకం భవదుఃఖభారరచనావిధ్వంసకాలానలం
స్వాత్మానన్దపదప్రవేశకలనం శేషైర్వణిగ్వృత్తిభిః ॥ ౭౧॥

8. Discrimination of the Immutable from the Mutable:
Of what use is the study of Vedas, scriptures, mythology, the extensive codes, and the bewildering labyrinth of rituals which promise a passage to heaven, which is but a hamlet of hutments? The only way to destroy the burden of life's sorrows like the apocalyptic fire, is that which lets you enter the beatitude of self-ralisation. All else is but bartering for profit! నిత్య = immutable అనిత్య = mutable
వస్తు = essence
విచారః = discrimination
కిం = how much
వేదైః = by vedas
స్మృతిభిః = by smritis
పురాణ = puranas
పఠనైః = by studying
శాస్త్రైః = by shastras
మహావిస్తరైః = of immense
స్వర్గ = heaven
గ్రామ = village
కుటీ = hut
నివాస = resting place
ఫలదైః = resulting from
కర్మక్రియావిభ్రమైః = by mazes of ceremonials
ముక్త్వా = freeing
ఏకం = one
భవ = life cycles
దుఃఖ = sorrow
భార = burden
రచనా = condition
విధ్వంస = destruction
కాల = time

అనలం = fire
స్వాత్మ = one’s own Self
అనన్ద = bliss
పద = place
ప్రవేశ = entrance
కలనం = way
శేషైః = everything else
వణిగ్వృత్తిభిః = traders’ attitude

యతో మేరుః శ్రీమాన్నిపతతి యుగాన్తాగ్నివలితః
సముద్రా శుష్యన్తి ప్రచురమకరగ్రాహనిలయాః ।
ధరా గచ్ఛత్యన్తం ధరణిధరపాదైరపి ధృతా
శరీరే కా వార్తా కరికలభకర్ణాగ్రచపలే ॥ ౭౨॥

When the majestic Meru moutain collapses in the fire of the cosmic conflagration; when the oceans, in which reside numerous sharks and other aquatic animals, dry up; when the earth, even though supported by mountains, meets its end; what can you say about this body, which is only as steady as the ear-tip of a baby elephant!

యతః = from where
మేరుః = mount Meru
శ్రీమాన్ = of great fame
నిపతతి = falls down
యుగాన్త = at the end of a time cycle
అగ్ని = fire
వలితః = surrounded by
సముద్రా = seas
శుష్యన్తి = dry up
ప్రచుర =replete
మకర = crocodiles
గ్రాహ = sharks
నిలయాః = homes
ధరా = earth

గచ్ఛతి = goes
అన్తం = end
ధరణి = earth
ధర = holding
పాదైః = by the feet
అపి = also
ధృతా = held
శరీరే = body
కా = what
వార్తా = news
కరికలభ = young elephant
కర్ణ = ear
అగ్ర = tip
చపలే = unsteady

గాత్రం సంకుచితం గతిర్విగలితా భ్రష్టా చ దన్తావలిః-
దృష్టిర్నశ్యతి వర్ధతే బధిరతా వక్త్రం చ లాలాయతే ।
వాక్యం నాద్రియతే చ బాన్ధవజనో భార్యా న శుశ్రూషతే
హా కష్టం పురుషస్య జీర్ణవయసః పుత్రోఽప్యమిత్రాయతే ॥ ౭౩॥

With feeble limbs, unsteady movements, teeth that have fallen off, poor eye-sight, worsening deafness, drooling mouth,; with relatives disregarding what you say, the wife offering no help, the son turning hostile, such, alas! are the miseries of senility. గాత్రం = limbs
సంకుచితం = shrivel
గతిః = walking
విగలితా = unsteady
భ్రష్టా = useless
చ = and
దన్తావలిః = rows of teeth
దృష్టిః = eyesight
నశ్యతి = lost
వర్ధతే = increases

బధిరతా = deafness
వక్త్రం = mouth
చ = and
లాలాయతే = slobbers
వాక్యం = speech
న = not
అద్రియతే = valued
చ = and
బాన్ధవజనః = relatives
భార్యా = wife
న = not
శుశ్రూషతే = offer service
హా = alas
కష్టం = misery
పురుషస్య = man's
జీర్ణ = old
వయసః = in years
పుత్రః = son
అపి = also
అమిత్రాయతే = becomes unfriendly

వర్ణం సితం ఝటితి వీక్ష్య శిరోరుహాణాం
స్థానం జరా పరిభవస్య తదా పుమాంసమ్ ।
ఆరోపితాస్థిశతకం పరిహృత్య యాన్తి
చణ్డాలకూపమివ దూరతరం తరుణ్యః ॥ ౭౪॥

When hair grows white on a man's head, indicating the disconcert of senility, young women run away from him, like the outcastes' well encircled with bones!

వర్ణం = color
సితం = white
ఝటితి = instantly
వీక్ష్య = seeing
శిరోరుహాణాం = on the head

స్థానం = condition
జరా = old age
పరిభవస్య = caused by
తదా = then
పుమాంసం = man’s
ఆరోపిత = characterised by
అస్థి = bones
శతకం = hundreds
పరిహృత్య = abandoning
యాన్తి = go
చణ్డాల = least respected
కూపం = well
ఇవ = as if
దూరతరం = far away
తరుణ్యః = youthful

యావత్స్వస్థమిదం శరీరమరుజం యావజ్జరా దూరతో
యావచ్చేన్ద్రియశక్తిరప్రతిహతా యావత్క్షయో నాయుషః ।
ఆత్మశ్రేయసి తావదేవ విదుషా కార్యః ప్రయత్నో మహాన్
సన్దీప్తే భవనే తు కూపఖననం ప్రత్యుద్యమః కీదృశః ॥ ౭౫॥

As long as this body is healthy and free of infirmity, as long as senility is distant, as long as the faculties have not lost their vigor, as long as life is not enfeebled, till then should the wise ones make great efforts to reach the supreme goal of life. For what is the use of digging a well when the house is on fire?

యావత్ = as long as
స్వస్థం = free from disease
ఇదం = this
శరీరం = body
అరుజం = decrepitude
యావత్ = as long as
జరా = old age

దూరతః = far off
యావత్ =as long as
చ = and
ఇన్ద్రియ = organs
శక్తిః = strength
అప్రతిహతా = unaffected
యావత్ = so long as
క్షయః = decay
న = not
అయుషః = life
ఆత్మశ్రేయసి = for one’s own supreme welfare
తావత్ = till then
ఏవ = alone
విదుషా = wise
కార్యః = deeds
ప్రయత్నః = efforts
మహాన్ = great
సందీప్తే = on fire
భవనే = house
తు = indeed
కూప = well
ఖననం = digging
ప్రత్యుద్యమః = setting about
కీదృశః = what avails

తపస్యన్తః సన్తః కిమధినివసామః సురనదీం
గుణోదారాన్దారానుత పరిచరామః సవినయమ్ ।
పిబామః శాస్త్రౌఘానుత వివిధకావ్యామృతరసాన్
న విద్మః కిం కుర్మః కతిపయనిమేషాయుషి జనే ॥ ౭౬॥

Shall we live ascetically on the banks of the heavenly river, or serve humbly our virtuous wives? Shall we drink at the streams of scriptures or the nectarine poetry? With a life-span of a few eye-winks, we do not

know what action to take!
తపస్యన్తః = austerities
సన్తః = practising
కిం = what
అధినివసామః = live
సురనదీం = heavenly river
గుణోదారాన్ = virtuous
దారానుత = wives
పరిచరామః = serve
సవినయం = humbly
పిబామః = drink
శాస్త్రౌఘానుత = currents of scripture
వివిధ = varied
కావ్య = poetry
అమృత = nectar
రసాన్ = essence
న = not
విద్మః = know
కిం = what
కుర్మః = do
కతిపయ = few
నిమేష = twinkling of an eye
అయుషి = longevity
జనే = people

దురారాధ్యాశ్చామీ తురగచలచిత్తాః క్షితిభుజో
వయం చ స్థూలేచ్ఛాః సుమహతి ఫలే బద్ధమనసః ।
జరా దేహం మృత్యుర్హరతి దయితం జీవితమిదం
సఖే నాన్యచ్ఛ్రేయో జగతి విదుషోఽన్యత్ర తపసః ॥ ౭౭॥

Thease earthly rulers are difficult to please and fickle-minded like the horse, and we have strong desires, and intent on huge gains. Senility gnaws away the body and death steals this dear life. Oh Friend! for the

wise nothing is as salutary as austerities.

దురారాధ్యాః = hard to please

చ = and

అమీ = these

తురగ = horse

చలచిత్తాః = restless minds

క్షితిభుజః = rulers og the earth

వయం = we

చ = and

స్థూలేచ్ఛాః = ambitious

సుమహతి = vast

ఫలే = gain

బద్ధమనసః = mind bent on

జరా = old age

దేహం = body

మృత్యుః = death

హరతి = takes away

దయితం = dear

జీవితం = life

ఇదం = this

సఖే = oh, friend

న = not

అన్యత్ = other

శ్రేయః = good

జగతి = in the world

విదుషః = wise

అన్యత్ర = except

తపసః = austerities

మానే మ్లాయిని ఖణ్డితే చ వసుని వ్యర్థే ప్రయాతేఽర్థిని
క్షీణే బన్ధుజనే గతే పరిజనే నష్టే శనైర్యౌవనే ।
యుక్తం కేవలమేతదేవ సుధియాం యజ్జహ్నుకన్యాపయః-

పూతగ్రావగిరీన్ద్రకన్దరతటీకుఞ్జే నివాసః క్వచిత్ ॥ ౭౮॥

When honor declines, riches squandered away, flatterers depart, the circle of friends dwindles, attendants leave, and slowly the youth is spent, the wise have only one proper way left to follow—make a home somewhere on the side of a valley in the Himalayas, whose rocks have been made holy by the water of the Ganges.

మానే = honor
మ్లాయిని = faded
ఖణ్డితే = ruined
చ = and
వసుని = wealth
వ్యర్థే = wasted
ప్రయాతే =gone
అర్థిని = favors
క్షీణే = dwindled
బన్ధుజనే = friends
గతే = departed
పరిజనే = dependents
నష్టే = destroyed
శనైః = slowly
యౌవనే = youth
యుక్తం = proper
సుధియాం = wise
యత్ = which
జహ్నుకన్యా = Ganga river (daughter of Janhu)
పయః = water
పూతగ్రావ = purified
గిరీన్ద్ర = chief among mountains (Himalaya)
కన్దర = valley
తటీ = on the side
కుఞ్జే = grove

నివాసః = shelter
క్వచిత్ = somewhere

రమ్యాశ్చన్ద్రమరీచయస్తృణవతీ రమ్యా వనాన్తఃస్థలీ
రమ్యం సాధుసమాగమాగతసుఖం కావ్యేషు రమ్యాః కథాః ।
కోపోపాహితబాష్పబిన్దుతరలం రమ్యం ప్రియాయా ముఖం
సర్వం రమ్యమనిత్యతాముపగతే చిత్తే న కిఞ్చిత్పునః ॥ ౭౮॥

Enchanting are the moonbeams and the verdant outskirts of the forest; delightful is the company of the wise, and the poetry of stories; charming is the beloved's face gleaming in tears of indignation; all is fascinating, except when the mind realises the transience of it all.

రమ్యాః = delightful
చన్ద్ర = moon
మరీచయః = rays
తృణవతీ = grassy plots
రమ్యా = delightful
వనాన్తఃస్థలీ = in the forests
రమ్యం = delightful
సాధు = saint
సమాగమాగత = company of
సుఖం = joy
కావ్యేషు = in poetry
రమ్యాః = delightful
కథాః = stories
కోప = anger
ఉపాహిత = covered
బాష్ప = water (tears)
బిన్దు = drops
తరలం = swimming
రమ్యం = delightful
ప్రియాయా = of the beloved
ముఖం = face

సర్వం = all
రమ్యం = delightful
అనిత్యతాం = evanescent
ఉపగతే = gone
చిత్తే = in the mind
న = not
కిఞ్చిత్ = nothing
పునః = again

రమ్యం హర్మ్యతలం న కిం వసతయే శ్రావ్యం న గేయాదికం
కిం వా ప్రాణసమాసమాగమసుఖం నైవాధికప్రీతయే ।
కింతు భ్రాన్తపతఙ్గపక్షపవనవ్యాలోలదీపాఙ్కుర-
చ్ఛాయాచఞ్చలమాకలయ్య సకలం సన్తో వనాన్తం గతాః ॥ ౮౦॥

Living in a palace is pleasant, is it not? Or listening to music with its accompaniments? or the company of women, as dear as life? But wise persons have taken to forest life, having realised that these are as fickle as the shadow of a flickering flame on the fluttering wings of a delirious moth.

రమ్యం = pleasurable
హర్మ్యతలం = palace
న = not
కిం = is it
వసతయే = to live
శ్రావ్యం = pleasant to listen to
న = not
గేయాదికం = music with accompaniments
కిం = is it
వా = or
ప్రాణ = life
సమాసమాగమసుఖం = joy of woan’s company
న = no
ఏవ = in fact

అధిక = much
ప్రీతయే = pleasing
కింతు = but
భ్రాన్త = hovering
పతఙ్గ = moth
పక్ష = wing
పవన = wind
వ్యాలోల = shaken
దీపాఙ్కురత్ = flame of a lamp
ఛాయా = shadow
చఞ్చలం = unstable
ఆకలయ్య = having understood
సకలం = all
సన్తః = wise ones
వనాన్తం = to the forest
గతాః = gone
శివార్చనమ్ ।

ఆసంసారాత్త్రిభువనమిదం చిన్వతాం తాత తాదృ-
ఙ్నైవాస్మాకం నయనపదవీం శ్రోత్రమార్గం గతో వా ।
యోఽయం ధత్తే విషయకరిణీగాఢగూఢాభిమాన-
క్షీబస్యాన్తఃకరణకరిణః సంయమానాయలీలామ్ ॥ ౮౧॥

9 Worship of Shiva
My son! Since creation, in our search in all the three worlds, we have not seen nor heard anything that can act like a trap to control the mind, deeply and inexplicably infatuated with sensuality, like an elephant wildly excited by the female elephant.
శివార్చనం = worship of Shiva
ఆసంసారాత్ = from the very beginning of creation
త్రిభువనం = three worlds
ఇదం = this
చిన్వతాం = searching

తాత = oh dear!
తాదృక్ = like that
న = not
ఏవ =even
అస్మాకం = our
నయనపదవీం = in sight
శ్రోత్రమార్గం = in hearing
గతః = gone
వా = or
యః = who
అయం = this
ధత్తే = gives
విషయకరిణీ = arousing sensuality
గాఢగూఢ = mysterious, and deep
అభిమాన = pride
క్షీబస్య = enraged
అన్తఃకరణకరిణః = infatuating
సంయమ = control
ఆనాయ = elephant trap
లీలాం = play

యదేతత్స్వచ్ఛన్దం విహరణమకార్పణ్యమశనం
సహార్యైః సంవాసః శ్రుతముపశమైకవ్రతఫలమ్ ।
మనో మన్దస్పన్దం బహిరపి చిరస్యాపి విమృశన్
న జానే కస్యైష పరిణతిరుదారస్య తపసః ॥ ౮౨॥

The vows of roaming freely, eating pure food, associating with holy persons, and cultivating spiritual wisdom, yields only the fruit of a peaceful mind. Even after prolonged contemplation, I fail to understand that such lofty austerities can control the mind and lead it to peace.

యత్ = which
ఏతత్ = this
స్వచ్ఛన్దం = one's own free will

విహరణం = wandering
అకార్పణ్యం = without meanness
అశనం = eating
సహ = with
ఆర్యైః = holy
సంవాసః = company
శ్రుతం = vedic wisdom
ఉపశమ = cessation of worries
ఏకవ్రత = sole vow
ఫలం = result
మనః = mind
మన్దస్పన్దం = restrained
బహిః = external
అపి = also
చిరస్య = long time
అపి = also
విమృశన్ = thoughtfully
న = not
జానే = know
కస్య = whose
ఏష = this
పరిణతిః = cosummation
ఉదారస్య = noble
తపసః = austerities

జీర్ణా ఏవ మనోరథాశ్చ హృదయే యాతం చ తద్యౌవనం
హన్తాఙ్గేషు గుణాశ్చ వన్ధ్యఫలతాం యాతా గుణజ్ఞైర్వినా ।
కిం యుక్తం సహసాభ్యుపైతి బలవాన్కాలః కృతాన్తోఽక్షమీ
హా జ్ఞాతం మదనాన్తకాఙ్ఘ్రియుగలం ముక్త్వాస్తి నాన్యా గతిః ॥ ౮౩॥

The fantasies of the heart are exhausted; youth has also left the body. Alas! Virtues have proven barren for lack of discriminating admirers. The mighty, unforgiving, all-consuming Death is gathering

speed. What is the proper action? Alas! there is no way other than to surrender oneself at the feet if Shiva.

జీర్ణా = worn out
ఏవ = verily
మనోరథాః = fantasies
చ = and
హృదయే = in the heart
యాతం = gone
చ = and
తత్ = that
యౌవనం = youth
హన్త = alas!
అఙ్గేషు = in the body
గుణాః = virtues
చ = and
వన్ధ్య = barren
ఫలతాం = fruit
యాతా = gone
గుణజ్ఞైః = those who appreciate virtue
వినా = without
కిం = what
యుక్తం = proper
సహసా = fast
అభ్యుపైతి = coming near
బలవాన్ = powerful
కాలః = time
కృతాన్తః = death
అక్షమీ = relentless
హా = alas!
జ్ఞాతం = known
మదన = Cupid
అన్తక = destroyer

అఙ్ఘ్రి = foot
యుగలం = pair
ముక్త్వా = freeing
అస్తి = is
న = not
అన్యా = other
గతిః = way .83..

మహేశ్వరే వా జగతామధీశ్వరే
జనార్దనే వా జగదన్తరాత్మని ।
న వస్తుభేదప్రతిపత్తిరస్తి మే
తథాపి భక్తిస్తరుణేన్దుశేఖరే ॥ ౮౪॥

Between the great Lord of the universe, Shiva, and the innermost Self of the universe, Vishnu, there is no difference for me. However, my devotion is to Shiva, holding the crescent moon on His head.

మహేశ్వరే = Shiva
వా = or
జగతాం = of the universe
అధీశ్వరే = Lord
జనార్దనే = Vishnu
వా = or
జగత్ = universe
అన్తరాత్మని = innermost soul
న = not
వస్తుభేద = essential difference
ప్రతిపత్తిః = admission
అస్తి = is
మే = my
తథాపి = still
భక్తిః = devotion
తరుణేన్దు = crescent moon
శేఖరే = on the crown

స్ఫురత్స్ఫారజ్యోత్స్నాధవలితతలే క్వాపి పులినే
సుఖాసీనాః శాన్తధ్వనిషు రజనీషు ద్యుసరితః ।
భవాభోగోద్విగ్నాః శివ శివ శివేత్యుచ్చవచసః
కదా యాస్యామోఽన్తర్గతబహులబాష్పాకులదశామ్ ॥ ౮౫॥

Sitting peacefully on the banks of the celestial river, in the
bright scattered glow of the moonlight, when silence pervades the
nights,distressed by the thoughts of birth and death, when shall we roar
the names of Shiva, and reach the state of holding back tears of ecstasy?
స్ఫురత్స్ఫార = bright diffused
జ్యోత్స్నా = moonlight
ధవలితతలే = white glow
క్వాపి = somewhere
పులినే = banks
సుఖాసీనాః = seated happily
శాన్తధ్వనిషు = soundless silence
రజనీషు = at night
ద్యుసరితః = heavenly river
భవాభోగ = miseries of birth and death
ఉద్విగ్నాః = fearful
శివ శివ శివ = repeatedly calling Shiva
ఇతి = thus
ఉచ్చ = loud
వచసః = voice
కదా = when
యాస్యామః = attain
అన్తర్గత = internal
బహుల = copious
బాష్ప = tears
ఆకుల = ecstasy
దశాం = condition

వితీర్ణే సర్వస్వే తరుణకరుణాపూర్ణహృదయాః
స్మరన్తః సంసారే విగుణపరిణామాం విధిగతిమ్ ।
వయం పుణ్యారణ్యే పరిణతశరచ్చన్ద్రకిరణాః
త్రియామా నేష్యామో హరచరణచిన్తైకశరణాః ॥ ౮౬॥

Forsaking all, with the heart full of the most tender compassion, recalling the sorrowful fate, let us spend the nights in holy forests, in the glow of the autumnal moonbeams, meditating on Siva's feet, our sole shelter.

వితీర్ణే = giving away
సర్వస్వే = all
తరుణ =tender
కరుణా = compassion
పూర్ణ = filled with
హృదయాః = heart
స్మరన్తః = remembering
సంసారే = cycles of creation and dissolution
విగుణ = undesirable
పరిణామాం = effects
విధిగతిం = destiny
వయం = we
పుణ్య = holy
అరణ్యే = forest
పరిణత = full
శరత్ = autumnal
చన్ద్ర = moon
కిరణాః = rays/beams
త్రియామా = nights
నేష్యామః = spend
హర = Shiva
చరణ = feet
చిన్తా = meditation
ఏక = only

శరణాః = refuge

కదా వారాణస్యామమరతటినీరోధసి వసన్
వసానః కౌపీనం శిరసి నిదధానోఽఞ్జలిపుటమ్ ।
అయే గౌరీనాథ త్రిపురహరశమ్భో త్రినయన
ప్రసీదేతి క్రోశన్నిమిషమివ నేష్యామి దివసాన్ ॥ ౮౭॥

When shall I spend my momentary life on the banks of the heavenly river in Varanasi, wearing just a loin-cloth, holding my folded hands over my head, and weeping loudly, " Oh! Lord of Gauri! Conqueror of the demon Tripura! Ever auspicious and having the third eye (of the Supreme Light)! Have compassion on me!"

కదా = when
వారాణస్యాం = in Varanasi
అమరతటినీరోధసి = on the banks of the celestial river
వసన్ = stay
వసానః = dress
కౌపీనం = loin cloth
శిరసి = on the head
నిదధానః = raised
అఞ్జలిపుటం = folded hands
అయే = oh!
గౌరీనాథ = Shiva (husband of Gauri)
త్రిపురహర = slayer of Tripura
శమ్భో = giver of supreme good
త్రినయన = with three eyes
ప్రసీద = have mercy
ఇతి = thus
క్రోశన్ = crying
నిమిషం = a moment
ఇవ = as if
నేష్యామి = spend
దివసాన్ = days

స్నాత్వా గాఙ్గైః పయోభిః శుచికుసుమఫలైరర్చయిత్వా విభో త్వాం
ధ్యేయే ధ్యానం నివేశ్య క్షితిధరకుహరగ్రావపర్యఙ్కమూలే ।
ఆత్మారామః ఫలాశీ గురువచనరతస్త్వత్ప్రసాదాత్స్మరారే
దుఃఖం మోక్ష్యే కదాహం సమకరచరణే పుంసి సేవాసముత్థమ్ ॥ ౮౮॥

After bathing in the waters of the Ganga, worshipping you with the choicest fruits and flowers,with my mind meditating on you, seated on a bed of stone in a mountain-cave, enjoying the bliss of the Self, surviving on fruits, joyfully engrossed in the spiritual preceptor's instructions, Oh! Cupid's Enemy! when will you free me with your grace, from the sorrow of having served the rich?

స్నాత్వా = after bathing
గాఙ్గైః = by Ganges
పయోభిః = waters
శుచి = pure
కుసుమ = flowers
ఫలైః = fruits
అర్చయిత్వా = offering
విభో = o Lord!
త్వాం = to you
ధ్యేయే = the object of meditation
ధ్యానం = mind
నివేశ్య = concentrating
క్షితిధర = mountain
కుహర = cave
గ్రావ = stony
పర్యఙ్కమూలే = by the bed
ఆత్మారామః = blissful in the Self
ఫలాశీ = eating fruits
గురు = teacher
వచన = words
రతః = devoted to

త్వత్ = your
ప్రసాదాత్ = grace
స్మరారే = O Thou Enemy of Cupid!
దుఃఖం = sorrow
మోక్ష్యే = freedom
కదా = when
అహం = I
స = with
మకర = shark
చరణే = feet ["a shark on the feet" (sign of uncommon prosperity)]
పుంసి = man
సేవా = service
సముత్థం = released

ఏకాకీ నిఃస్పృహః శాన్తః పాణిపాత్రో దిగమ్బరః ।
కదా శమ్భో భవిష్యామి కర్మనిర్మూలనక్షమః ॥ ౮౯॥

When shall I be free from the roots of action, leading a life of solitude, dispassion, serenity, with my hands serving as a bowl, and the sky for clothing?

ఏకాకీ = alone
నిఃస్పృహః = free from desire
శాన్తః = peaceful
పాణి = hand
పాత్రః = vessel
దిగమ్బరః = naked
శమ్భో = O Shiva!
భవిష్యామి = will become
కర్మ = action
నిర్మూలన = root out
క్షమః = capable

పాణిం పాత్రయతాం నిసర్గశుచినా భైక్షేణ సంతుష్యతాం
యత్ర క్వాపి నిషీదతాం బహుతృణం విశ్వం ముహుః పశ్యతామ్ ॥

అత్యాగేఽపి తనోరఖణ్డపరమానన్దావబోధస్పృశాం
అధ్వా కోఽపి శివప్రసాదసులభః సమ్పత్స్యతే యోగినామ్ ॥ ౯౦॥

Using the hands as a bowl, contented with the naturally pure food from alms, resting in any place, constantly viewing the world to be worth no more than a blade of grass, experiencing uninterrupted supreme joy even before the body falls, for such aspirants alone the grace of Shiva makes the path of liberation easy of attainment.

పాణిం = hand
పాత్రయతాం = used like a vessel
నిసర్గ = nature
శుచినా = pure
భైక్షేణ = by begging alms
సంతుష్యతాం = contented
యత్ర = where
క్వాపి = anywhere
నిషీదతాం = resting
బహుతృణం = almost a blade of grass
విశ్వం = world
ముహుః = constantly
పశ్యతాం = seeing
అత్యాగే = giving up
అపి = even
తనోః = of the body
అఖణ్డ = uninterrupted
పరమ = supreme
అనన్ద = bliss
అవబోధస్పృశాం = knowledge
అధ్వా = path
కః = who
అపి = even

శివప్రసాద = grace of Shiva
సులభః = easy
సమ్పత్స్యతే = attain
యోగినాం = of yogis
అవధూతచర్యా ।

కౌపీనం శతఖణ్డజర్జరతరం కన్థా పునస్తాదృశీ
నైశ్చిన్త్యం నిరపేక్షభైక్షమశనం నిద్రా శ్మశానే వనే ।
స్వాతన్త్ర్యేణ నిరఙ్కుశం విహరణం స్వాన్తం ప్రశాన్తం సదా
స్థైర్యం యోగమహోత్సవేఽపి చ యది త్రైలోక్యరాజ్యేన కిమ్ ॥ ౯౧॥

The Way of Life of a Self-Realised Ascetic: Wearing a loin-cloth worn-out and tattered into a hundred rags, with a wrap-around in similar condition, free from anxiety, eating food from alms begged without any expectations, sleeping in a forest or a cremation-ground, roaming freely without hindrance, ever indrawn and calm, and also established in the great joy of Divine union, ——-for such a one even sovereignty of the three worlds is beneath comparison.
అవధూత = a self-realised ascetic with the highest spiritual freedom
చర్యా = the way of life
కౌపీనం = loin cloth
శత = hundred
ఖణ్డ = torn
జర్జరతరం = much worn out
కన్థా = rag
పునః = again
తాదృశీ = of the same condition
నైశ్చిన్త్యం = free from all diturbing thoughts
నిరపేక్ష = without expectation
భైక్షం = food got by begging
అశనం = eating
నిద్రా = sleep
శ్మశానే = in a cremation ground

వనే = in a forest
స్వాతన్త్ర్యేణ = freely
నిరఙ్కుశం = without hindrance
విహరణం = wandering
స్వాన్తం = one’s mind
ప్రశాన్తం = very peaceful
సదా = always
స్థైర్యం = steadfastness
యోగ = yoga
మహోత్సవే = festive joy
అపి = also
చ = and
యది = when
త్రైలోక్య = three worlds
రాజ్యేన = by sovereignty
కిం = what

బ్రహ్మాణ్డం మణ్డలీమాత్రం కిం లోభాయ మనస్వినః ।
శఫరీస్ఫురితేనాబ్ధిః క్షుబ్ధో న ఖలు జాయతే ॥ ౯౨॥

Will the wise ones show greed for this universe, which is but a mere mirage?
Indeed, the ocean is not agitated by the movements of a fish!
బ్రహ్మాణ్డం = universe
మణ్డలీ = reflection
మాత్రం = mere
కిం = what
లోభాయ = for greed
మనస్వినః = wise
శఫరీ = a small fish
స్ఫురితేన = by movement
అబ్ధిః = ocean
క్షుబ్ధః = agitated
న = not

ఖలు = indeed
జాయతే = become

మాతర్లక్ష్మి భజస్వ కంచిదపరం మత్కాఙ్క్షిణీ మా స్మ భూః
భోగేషు స్పృహయాలవస్తవ వశే కా నిఃస్పృహాణామసి ।
సద్యఃస్యూతపలాశపత్రపుటికాపాత్రే పవిత్రీకృతై-
ర్భిక్షావస్తుభిరేవ సమ్ప్రతి వయం వృత్తిం సమీహామహే ॥ ౬౩॥

Oh Mother LakShmi! devote yourself to someone else! Do not long for me! Those who covet pleasures are under your sway; what are you to us who are dispassionate? Now, we want to subsist on alms gathered and purified in a bowl instantly made from the leaves of Palasa tree.

మాతః = mother
లక్ష్మి = O Laxmi!
భజస్వ = serve
కంచిత్ = someone
అపరం = else
మత్ = me
కాఙ్క్షిణీ = long for
మా = do not
స్మ = indeed
భూః = be
భోగేషు = in enjoyments
స్పృహయాలవః = desiring
తవ = your
వశే = captive
కా = what
నిఃస్పృహాణాం = free from desires
అసి = are
సద్యః = immediately
స్యూత = put together
పలాశ = palAsha
పత్ర = leaf

పుటికా = ??
పాత్రే = vessel
పవిత్రీకృతైః = sanctified
భిక్షావస్తుభిః = articles obtained by begging
ఏవ = only
సమ్ప్రతి = in the right way
వయం = we
వృత్తిం = attitude
సమీహామహే = wish

మహాశయ్యా పృథ్వీ విపులముపధానం భుజలతా
వితానం చాకాశం వ్యజనమనుకూలోఽయమనిలః ।
శరచ్చన్ద్రో దీపో విరతివనితాసఙ్గముదితః
సుఖీ శాన్తః శేతే మునిరతనుభూతిర్నృప ఇవ ॥ ౯౪॥

With the earth for a bed, the arms for a large pillow, the sky for a roof,
the gentle breeze for a fan, the autumnal moon for a lamp, renunciation
as conjugal bliss, the sage sleeps in contentment and tranquillity,
like a sovereign of immense glory.

మహా = great
శయ్యా = bed
పృథ్వీ = earth
విపులం = ample
ఉపధానం = pillow
భుజలతా = arms
వితానం = canopy
చ = and
ఆకాశం = sky
వ్యజనం = fan
అనుకూలః = pleasant
అయం = this
అనిలః = breeze
శరత్ = autumn

చన్ద్రః = moon
దీపః = light
విరతి = abnegation
వనితా = wife
సఙ్గ = company
ముదితః = elevated (rejoicing)
సుఖీ = blissful
శాన్తః = peaceful
శేతే = sleeps
మునిః = sage
అతను = not small (undiminished)
భూతిః = glory
నృప = king
ఇవ = as if

భిక్షాశీ జనమధ్యసఙ్గరహితః స్వాయత్తచేష్టః సదా
హానాదానవిరక్తమార్గనిరతః కశ్చిత్తపస్వీ స్థితః ।
రథ్యాకీర్ణవిశీర్ణజీర్ణవసనః సమ్ప్రాప్తకన్థాసనో
నిర్మానో నిరహంకృతిః శమసుఖాభోగైకబద్ధస్పృహః ॥ ౯౫॥

Living on alms, unattached to the company of people, ever acting with total freedom, devoted to the path of dispassion towards the exchange of wealth, such a one is a true ascetic. Wearing worn-out rags thrown in the streets, using a blanket received by chance for a seat, without pride or selfishness, the ascetic wishes solely for
the joy of the controlled mind.
భిక్షాశీ = eating alms
జనమధ్య = society
సఙ్గరహితః = unattached
స్వాయత్తచేష్టః = free in actions (independent)
సదా = always
హానాదాన = give and take
విరక్త = indifferent

మార్గ = path
నిరతః = pursuing
కశ్చిత్ = who but
తపస్వీ = engaged in austerities
స్థితః = living
రథ్యా = in the streets
కీర్ణ = thrown away
విశీర్ణ = shattered
జీర్ణ = worn out
వసనః = garment
సమ్ప్రాప్త = gotten by chance
కన్థ = blanket
ఆసనః = seat
నిర్మానః = without pride
నిరహంకృతిః = without egoism
శమ = self-control
సుఖాభోగ = enjoying the happiness
ఏకబద్ధ = bound by only one
స్పృహః = desiring

చణ్డాలః కిమయం ద్విజాతిరథవా శూద్రోఽథ కిం తాపసః
కిం వా తత్త్వవివేకపేశలమతిర్యోగీశ్వరః కోఽపి కిమ్ ।
ఇత్యుత్పన్నవికల్పజల్పముఖరైరాభాష్యమాణా జనైః
న క్రుద్ధాః పథి నైవ తుష్టమనసో యాన్తి స్వయం యోగినః ॥ ౯౭॥

"Is this person an outcaste? or a twice-born? or a shudra? or an ascetic? or else some master yogi with the mind filled with philosophical discernment?" When people address the ascetic thus, doubting and debating garrulously, the Yogis themselves walk awy, neither angry nor pleased.

చణ్డాలః = outcaste
కిం = what
అయం = this
ద్విజాతిః = twice-born (initiated in scriptures)

అథవా = or
శూద్రః = servant
అథ = thus
కిం = what
తాపసః = ascetic
కిం = what
వా = or
తత్త్వ = truth
వివేక = discrimination
పేశల = expert
మతిః = mind
యోగీశ్వరః = supreme yogi
కః = who
అపి = also
కిం = what
ఇతి = thus
ఉత్పన్న = arising
వికల్ప = doubt
జల్ప = argumentative
ముఖరైః = garrulously
ఆభాష్యమాణా = accosted
జనైః = by people
క్రుద్ధాః = angry
పథి = on the way
న = not
ఏవ = only
తుష్ట = pleased
మనసః = mind
యాన్తి = go
స్వయం = own way
యోగినః = yogis

హింసాశూన్యమయత్నలభ్యమశనం ధాత్రా మరుత్కల్పితం
వ్యాలానాం పశవస్తృణాఙ్కురభుజస్తుష్టాః స్థలీశాయినః ।
సంసారార్ణవలఙ్ఘనక్షమధియాం వృత్తిః కృతా సా నృణాం
తామన్వేషయతాం ప్రయాన్తి సతతం సర్వే సమాప్తిం గుణాః ॥ ౯౭॥

The creator has provided for serpents air as food, got without violence
or effort. Beasts are satisfied with eating sprouting grass and
laying on the ground. Likewise, for people intellectually able enough
to cross the sea of birth-death cycles, some such means of living has
been created. Those who seek this are able to bring to
final cessation the play of their natural attributes.
హింసాశూన్యం = without killing
అయత్న = without effort
లభ్యం = obtainable
అశనం = for eating
ధాత్రా = by the Creator
మరుత్ = air
కల్పితం = provided
వ్యాలానాం = for serpents
పశవః = beasts
తృణ = grass
అఙ్కురభుజః = feeding on sprouts
తుష్టాః = contented
స్థలీశాయినః = lying on ground
సంసార = transmigratory life
అర్ణవ = ocean
లఙ్ఘనక్షమ = capable to cross over
ధియాం = intelligence
వృత్తిః = inclined to
కృతా = made
సా = that
నృణాం = of people

తాం = to them
అన్వేషయతాం = seeking
ప్రయాన్తి = go
సతతం = constantly
సర్వే = all
సమాప్తిం = ending
గుణాః = qualities (inertia, activity, and understanding)

గఙ్గాతీరే హిమగిరిశిలాబద్ధపద్మాసనస్య
బ్రహ్మధ్యానాభ్యసనవిధినా యోగనిద్రాం గతస్య ।
కిం తైర్భావ్యం మమ సుదివసైర్యత్ర తే నిర్విశఙ్కాః
కణ్డూయన్తే జరఠహరిణాః స్వాఙ్గమఙ్గే మదీయే ॥ ౯౮॥

Seated in the lotus-posture on a stone in the Himalayas on the banks of the Ganga,; attaining yogic sleep by the practice of meditation on the Supreme Reality; with deer, old with age and free from fear, caressing their bodies against mine——- will such fortune come to me?
గఙ్గాతీరే = on the banks of river Ganges
హిమగిరి = Himalayas
శిలా = stone
బద్ధ = bound/sitting
పద్మాసనస్య = lotus posture
బ్రహ్మ = transcendent truth
ధ్యాన = meditation
అభ్యసన = practice
విధినా = in the prascribed manner
యోగనిద్రాం = Samadhi (with consciousness of the external world lost)
గతస్య = going/falling
కిం = what
తైః = by them
భావ్యం = resulting from
మమ = my
సుదివసైః = happy days

యత్ర = where
తే = they
నిర్వ్యశఙ్కాః = fearless
కణ్డూయన్తే = rub
జరఠహరిణాః = old deer
స్వాఙ్గం = own bodies
అఙ్గే = body
మదీయే = my

పాణిః పాత్రం పవిత్రం భ్రమణపరిగతం భైక్షమక్షయ్యమన్నం
విస్తీర్ణం వస్త్రమాశాదశకమచపలం తల్పమస్వల్పముర్వీ ।
యేషాం నిఃసఙ్గతాఙ్గీకరణపరిణతస్వాన్తసంతోషిణస్తే
ధన్యాః సంన్యస్తదైన్యవ్యతికరనికరాః కర్మ నిర్మూలయన్తి ॥ ౯౯॥

The hands serving as a sacred bowl, subsisting on the never-dwindling alms obtained while roaming, the vast expanse of the sky serving as a dress, and the earth for a stable, spacious bed—people with such dispassion are blessed indeed, for they have renounced the poverty of attitude seeking mundane pleasures and thus giving up worldly contacts, and inwardly contented in heart fulfilled by accepting solitude,
and thus able to uproot all actions (the roots of future rebirths and deaths).
పాణిః = hand
పాత్రం = vessel
పవిత్రం = pure
భ్రమణ = wandering
పరిగతం = obtained
భైక్షం = alms
అక్షయ్యం = never running short
అన్నం = food
విస్తీర్ణం = ample
వస్త్రం = cloth
ఆశా = space
దశకం = ten directions

అచపలం = fixed
తల్పం = bed
అస్వల్పం = spacious
ఉర్వీ = wide earth
యేషాం = whose
నిఃసఙ్గత = without associating
అఙ్గీకరణ = absorb
పరిణత = matured
స్వాన్త = inwardly
సంతోషిణః = blissful
తే = they
ధన్యాః = blessed
సంన్యస్త = forsaking
దైన్య = deprivation
వ్యతికర = contact
నికరాః = best of objects
కర్మ = actions
నిర్మూలయన్తి = root out

మాతర్మేదిని తాత మారుత సఖే తేజః సుబన్ధో జల
భ్రాతర్వ్యోమ నిబద్ధ ఏవ భవతామన్త్యః ప్రణామాఞ్జలిః ।
యుష్మత్సఙ్గవశోపజాతసుకృతస్ఫారస్ఫురన్నిర్మల-
జ్ఞానాపాస్తసమస్తమోహమహిమా లీయే పరబ్రహ్మణి ॥ ౧౦౦॥

Oh Mother Earth! Oh Wind, my Father! Oh Fire, my friend! Oh Water, my good relative! Oh Sky, my Brother! With clasped hands this is my concluding salutations to you! My association with you all resulted in an accumulation of scintillating merits, culminating in abundance of pure knowledge, which helped me overcome the marvellous sway of Unreality! May I now unite with the Transcendent Truth!

మాతః = O Mother
మేదిని = Earth
తాత = O Father

మారుత = Wind
సఖే = O Friend
తేజః = Fire
సుబన్ధః = O my good relative
జల = Water
భ్రాతః = O Brother
వ్యోమ = Sky
నిబద్ధ = tied to
ఏవ = only
భవతాం = with you all
అన్త్యః = last
ప్రణామ = salutations
అఞ్జలిః = clasped hands
యుష్మత్ = with you all
సఙ్గవశ = association with
ఉపజాత = developed
సుకృత = good deeds, merits
స్ఫార = wide
స్ఫురత్ = trembling, resplendent
నిర్మల = without blemish, pure
జ్ఞాన = knowledge
అపాస్త = discard
సమస్త = all
మోహ = delusion
మహిమా = wondrous power
లీయే = merge
పరబ్రహ్మణి = in the Transcendent Reality

ఇతి భర్తృహరివిరచితం వైరాగ్యశతకం సమ్పూర్ణమ్ ।

Encoded and Translated by Sunder hattangadi
Proofread by Sunder Hattangadi, P R Iyer,
kalyana krrit kalyanakrrit at gmail.com

Vairagya Shatakam with Translation

pdf was typeset on March 24, 2024

Please send corrections to *sanskrit@cheerful.com*